

PREPORUKE ZA
**PODUČAVANJE
I UČENJE**
O HOLOKAUSTU

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

Naslovna slika: Sudionici Radionice o obrazovanju o holokaustu i prevenciji genocida u Salzburgu raspravljaju o smjernicama za IHRA nastavu [Međunarodni savez za sjećanje na holokaust – IHRA – (International Holocaust Remembrance Alliance)] u 2015. godini. Autor: Salzburg Global Seminar

PREPORUKE ZA
**PODUČAVANJE
I UČENJE**
O HOLOKAUSTU

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

Prijevod s engleskog:
ZAGREB EXPO J.D.O.O.

Lektura:
Kristina Dilica, prof.

Recenzenti:
Snježana Šincek
Loranda Miletić

Prvo izdanje objavio je 2019. godine Međunarodni savez za sjećanje na holokaust – IHRA
(International Holocaust Remembrance Alliance)

© 2019 IHRA

Sva prava pridržana. Sadržaj ove publikacije može se slobodno koristiti i kopirati u
obrazovne i druge nekomercijalne svrhe pod uvjetom da je svako takvo reproduciranje
popraćeno navođenjem IHRA-e kao autora

O MEĐUNARODNOM SAVEZU ZA SJEĆANJE NA HOLOKAUST – IHRA

Međunarodni savez za sjećanje na holokaust – IHRA ujedinjuje vlade i stručnjake s ciljem jačanja, unaprjeđenja i promicanja obrazovanja, istraživanja i sjećanja na holokaust te održavanja obveza Deklaracije iz Stockholma usvojene 2000. godine.

IHRA (ranije znana kao *Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research – ITF*) osnovana je 1998. godine. Osnivanje je pokrenuto na inicijativu bivšega švedskog premijera Görana Perssona. Danas IHRA mreža ima više od 40 zemalja, a u nju su uključene i međunarodne partnerske organizacije koje imaju mandat za pitanja vezana uz holokaust.

Mreža IHRA stručnjaka uključuje predstavnike vodećih svjetskih institucija koje su se specijalizirale za obrazovanje, sjećanje i istraživanje o holokaustu. Od 2019. do 2023. godine stručnjaci i politički predstavnici IHRA-e predano rade na očuvanju povijesnih zapisa i suzbijanju izobličenja istine o holokaustu.

O OVOJ PUBLIKACIJI

Ova publikacija temelji se na ranijim smjernicama za nastavnike i donositelje obrazovnih politika koje su kreirali stručnjaci IHRA-e i ne bi ju bilo moguće realizirati bez mnogobrojnih doprinosa delegata diljem IHRA-e. Posebna zahvala odnosi se na sljedeće stručnjake: Jennifer Ciardelli (SAD), Niels Weitkamp (Nizozemska), Andrea Szónyi (Mađarska), Benjamin Geissert (Norveška), Wolf Kaiser (Njemačka), Paula Cowan (Velika Britanija), Lena Casiez (Francuska) i Yessica San Roman (Španjolska).

PREDGOVOR

dr. sc. Kathrin Meyer
Izvršna tajnica IHRA-e

„Dogodilo se jednom. Nije se smjelo dogoditi, ali dogodilo se. Ne smije se ponovno dogoditi, a moglo bi se. Zbog toga je nastava o holokaustu jako važna.”

Upravo je ovim snažnim riječima Göran Persson 2000. godine otvorio Stockholmski međunarodni forum o holokaustu. Za trodnevnog trajanja Foruma, obrazovanje je istaknuto kao važan faktor u svim porukama državnih vrhova, prosvjetnih djelatnika, povjesničara i preživjelih. Pola stoljeća nakon završetka holokausta, svim sudionicima u Stockholmu bilo je jasno da je međunarodna zajednica dobila odgovornost podržati sljedeću generaciju u promišljanju o povijesti holokausta i njegovim posljedicama. Obrazovanje je bilo i ostalo kamen temeljac IHRA-ina rada kako sjećanje na holokaust nikada ne bi bilo zaboravljeno.

Gledajući oko 300 delegata koji čine IHRA-inu mrežu, inspirirana sam strašću i dubinom znanja s kojom svaki od delegata pristupa savezu. Ali, tijekom svoje karijere naučila sam da strast i znanje nisu dovoljni. Izvršne inicijative civilnog društva nisu dovoljne. Također, potrebna nam je i politički opredijeljena vlada koja ima odgovornost omogućiti obrazovanje za svoju zemlju. Nastavnici i odgajatelji računaju na ovu političku potporu kako bi ojačali, potaknuli i nastavili obavljanje svoga izvrsnoga rada.

Diljem naših zemalja članica razne institucije – uključujući i naše međunarodne partnerske organizacije – neumorno rade na obrazovanju studenata, osposobljavanju i osnaživanju učitelja i nastavnika. Zahvaljujući tim institucijama u našim državama članicama, ali i šire, stvoreni su različiti obrazovni resursi vrlo visoke kvalitete. Zahvaljujući našim delegatima, drago mi je što mogu predstaviti ove IHRA-ine Preporuke za nastavu i učenje o holokaustu koje nadopunjuju ostale resurse te s pravom nalaze i svoje vlastito, jedinstveno mjesto. Drago mi je što je ova publikacija objavljena u partnerstvu s UNESCO-om i nadam se da će i druge organizacije podržati naša nastojanja u širenju ovih informacija. Za sve naše stručnjake ove preporuke označavaju veliko postignuće te im posebno zahvaljujem na stručnosti i promišljenim smjernicama.

Stockholmska deklaracija navodi: „Mi ćemo potpomagati obrazovanje o holokaustu u našim školama i sveučilištima, u našim zajednicama te ohrabrivati takvo učenje i u drugim institucijama.” Ove Preporuke za podučavanje i učenje o holokaustu približavaju nas korak bliže prema ispunjavanju ove obveze.

SADRŽAJ

4	IZVRŠNI SAŽETAK
6	UVOD
10	ZAŠTO PODUČAVATI O HOLOKAUSTU
14	ŠTO PODUČAVATI O HOLOKAUSTU
22	KAKO PODUČAVATI O HOLOKAUSTU
44	POPIS KLJUČNIH POJMOVA
48	STOCKHOLMSKA DEKLARACIJA, MINISTARSKA DEKLARACIJA IZ 2020. GODINE I RADNE DEFINICIJE IHRA-E
57	DODATNI RESURSI

1

ZAŠTO PODUČAVATI

O HOLOKAUSTU

12 KLJUČNI ARGUMENTI ZA PODUČAVANJE O HOLOKAUSTU

2

ŠTO PODUČAVATI

O HOLOKAUSTU

17 PODRUČJE I OPSEG HOLOKAUSTA

17 ZAŠTO I KAKO SE DOGODIO

17 KONTEKST I RAZVOJ

19 KONCEPTUALNO RAZUMIJEVANJE

3

KAKO PODUČAVATI

O HOLOKAUSTU

24 SVEOBUHvatna načela

27 Aktivnosti pri učenju i cjelovit pristup

32 Kritičko mišljenje i autorefleksija

36 Izvori i resursi za učinkovitu nastavu i učenje

41 Povezanost povijesti i sadašnjosti: holokaust, genocidi i kršenje ljudskih prava

IZVRŠNI SAŽETAK

Država je bila pokrovitelj holokaustu, bio je to sustavni progon i ubojstva Židova koje je provodila nacistička Njemačka i njezini suradnici između 1933. i 1945. Genocid se provodio na cijelom kontinentu, uništio je ne samo pojedince i obitelji, već i zajednice i kulture koje su se razvijale stoljećima. Holokaust se dogodio u kontekstu progona i ubojstava od strane nacista koji su ciljali i na brojne dodatne skupine. Nastava i aktivnosti uvijek bi trebale pomoći učenicima da unaprijede svoje znanje o ovom uništavanju bez presedana te sačuvaju sjećanje na progone i ubijene pojedince i skupine. Nastavnike i učenike trebalo bi poticati i osnaživati u promišljanju o moralnim, političkim i društvenim pitanjima koja je postavio holokaust te njihovoj važnosti u današnje vrijeme.

Koristeći stručnost delegata iz više od 30 zemalja članica, IHRA-ine Preporuke za nastavu i učenje o holokaustu namijenjene su za pružanje osnove za donositelje politika, praktičare i nastavnike, koje će im pomoći pri:

1. razvijanju znanja o holokaustu, osiguravajući točnost u razumijevanju i znanju pojedinca te podižući svijest o mogućim posljedicama antisemitizma;
2. kreiranju angažiranih nastavnih okruženja za učenje o holokaustu;
3. promicanju kritičkog i refleksivnog razmišljanja o holokaustu, uključujući sposobnost odbijanja negiranja i iskrivljavanja holokausta;
4. doprinosu u obrazovanju o ljudskim pravima i sprečavanju genocida.

ZAŠTO PODUČAVATI O HOLOKAUSTU?

Uz to što omogućuju učenicima znanje o događaju, koji je iz temelja doveo u pitanje ljudske vrijednosti, nastava i učenje o holokaustu pružaju učenicima priliku da razumiju neke mehanizme i procese koji vode prema genocidu te koje izbore ljudi biraju kako bi ubrzali, prihvatili ili se oduprli procesu progona i ubojstava, uzimajući u obzir da su ti izbori ponekad doneseni u ekstremnim okolnostima.

Odjeljak „Zašto podučavati o holokaustu” artikulira velik broj takvih dubljih shvaćanja. Dionici u obrazovnom sustavu mogu ta shvaćanja upotrijebiti kao okvir za proučavanje prošlog događaja s obzirom na njegov utjecaj na sadašnjost. Nastava i učenje o holokaustu pružaju ključnu priliku za nadahnuće kritičkog mišljenja, društvene svijesti i osobnog rasta.

ŠTO PODUČAVATI O HOLOKAUSTU?

Cilj preporuka je produbiti razumijevanje holokausta postavljanjem važnih pitanja koja se tiču povijesnog konteksta holokausta, njegovog opsega i razmjera te zašto i kako se on dogodio. Ovaj odjeljak sastoji se od niza kritičnih pitanja koja nastavnici mogu iskoristiti kao okvir za svoje propitivanje o holokaustu. Predložena su četiri ključna pitanja:

- Kakvi su bili povijesni uvjeti i koje su ključne faze u procesu ovog genocida?
- Zašto i kako su ljudi sudjelovali ili postali suučesnici u ovim zločinima?
- Kako su Židovi reagirali na progone i masovna ubojstva?
- Zašto i kako su se neki ljudi uspjeli oduprijeti tim zločinima?

Ponuđena su i detaljnija pitanja koja će pomoći učenicima da kroz različite perspektive istraže kako i zašto se holokaust dogodio. Pitanja potiču propitivanje stanja i ponašanja prije, za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata. Potiču proučavanje odnosa između holokausta i ostalih masovnih zločina koji su počinili nacisti i njihovi suradnici, poput genocida nad Romima i Sintima. Potiču nastavnike na istraživanje odgovornosti i suučesništva te koji su razlozi za ponašanje kod počinitelja, suradnika, promatrača i spasitelja. Naglašavaju veliku raznolikost reakcija žrtava. Pitanja također predlažu razmatranje važnosti povijesti holokausta u odnosu na suvremena pitanja poput politike prema izbjeglicama, posljedicama kršenja njihovih ljudskih prava, ne samo u odnosu na spomenute pojedince, već i na cjelokupna društva te nastojanja za sprečavanje genocida.

KAKO PODUČAVATI O HOLOKAUSTU?

Prije svega, nastavnici trebaju biti sigurni da se holokaust može učinkovito i uspješno podučavati uz pažljivu pripremu i odgovarajuće materijale. Odjeljak „Kako podučavati o holokaustu” razmatra mogućnosti i izazove nastave i učenja o holokaustu predstavljanjem praktičnih pristupa i metoda za primjenu u formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima. Naglašena je važnost točnosti i preciznosti s obzirom na povijesne činjenice, povijesne usporedbe i uporabu jezika. Odjeljak potiče upotrebu pristupa koji je usredotočen na učenika te pristup koji podržava kritičko razmišljanje i promišljanje. Pozornost se pridaje važnosti pažljivog odabira primarnih i sekundarnih izvora prikladnih za učenike u kojima se jasno izražavaju individualnost i neovisnost povijesnih aktera. U ovom se dijelu također raspravlja o važnosti uključivanja nijansiranog povijesnog konteksta i izbjegavanje ahistorijskih usporedbi prilikom istraživanja holokausta u kontekstu drugih područja poput sprječavanja genocida i ljudskih prava.

UVOD

„Naša zajednička predanost odnosi se na poticanje proučavanja holokausta u svim njegovim dimenzijama. Promicat ćemo obrazovanje o holokaustu u našim školama i sveučilištima, u našim zajednicama te ohrabriti učenje i u ostalim institucijama.”

– Članak 5, Deklaracija iz Stockholma, 2000.

OBJAŠNJENJE I OBRAZLOŽENJE

Holokaust je bio presudan događaj u svjetskoj povijesti, prešao je zemljopisne granice i utjecao na sve segmente društava koje je zahvatio. Društva se i dalje bore, desetljećima kasnije, sa sjećanjem i povijesnim zapisima holokausta koji se upliću u našu suvremenu stvarnost. Nastava i učenje o holokaustu ključna je prilika za poticanje kritičkog mišljenja, društvene svijesti i osobnog rasta. Pa ipak, ova velika tema može predstavljati izazove nastavnicima zbog svoje traumatične prirode, širokog područja koje zahvaća, zahtjevne dinamike među ljudima uključujući rasizam i antisemitizam.

Međunarodni savez za sjećanje na holokaust (IHRA) okuplja vlade i stručnjake iz više od 30 zemalja članica radi [jačanja, unaprjeđenja i promicanja obrazovanja, istraživanja i sjećanja na holokaust širom svijeta](#). IHRA ima jedinstvenu ulogu i u mogućnosti je ponuditi sveobuhvatne preporuke za nastavu i učenje o holokaustu na temelju stručnosti svojih međunarodnih delegata. Opseg podučavanja i učenja o holokaustu proširio se u smislu profesionalizacije, institucionalizacije i globalizacije. Članovi IHRA-e donose nova povijesna otkrića i povećavaju angažman u obrazovanju, sjećanju i istraživanjima o holokaustu.

Uz sve to, IHRA-in pregled empirijskog istraživanja o [nastavi i učenju o holokaustu](#) otkrio je niz bojazni. Kao izazovi za nastavu i učenje o holokaustu, identificirane su značajne praznine u znanju i razumijevanju holokausta, rašireni mitovi i zablude te tendencija izbjegavanja teških pitanja o nacionalnoj povijesti. Dodatno, nacije imaju različitu povijest i legitimne narative o holokaustu, kao i različite obrazovne postavke, pedagogije i tradicije, a sve to se mora uzeti u obzir.

Na temelju zajedničkih iskustava i stavova stručnjaka, kao i na povratnim informacijama nastavnika iz zemalja članica IHRA-e, sljedeće ažurirane *Preporuke* pružaju kreatorima politika, praktičarima i nastavnicima okvir za nastavu i učenje o holokaustu. Ove Preporuke nisu namijenjene da postanu ciljevi koje treba odmah sprovesti i postići u cijelosti, već kao okvir i način po kojem bi ljudi iz prakse, nastavnici i kreatori politika mogli raditi zajedno.

CILJEVI PREPORUKA

Ovo su revidirane originalne IHRA-ine smjernice za nastavu o holokaustu. Ovakve poboljšane Preporuke u današnjem vremenu doprinose neprekidnoj konverzaciji o relevantnosti te značaju nastave i učenja o holokaustu između akademika, kreatora politika, praktičara i šireg društva. Preporuke su namijenjene za pružanje osnova te kao pomoć za kreatore politika, praktičare i nastavnike:

1. razvijanje znanja o holokaustu osiguravajući točnost u razumijevanju i znanju pojedinca te podižući svijest o mogućim posljedicama [antisemitizma](#);
2. kreiranje zanimljivog nastavnog okruženja za učenje o holokaustu;
3. promicanje kritičkog i refleksivnog razmišljanja o holokaustu, uključujući mogućnost suzbijanja [negiranja i iskrivljavanja holokausta](#);
4. doprinošenje nastavi o ljudskim pravima i sprječavanju genocida.

DEFINIRANJE HOLOKAUSTA

Kao što je utvrđeno u odjeljku 3.1., smisljena nastava o holokaustu zahtijeva dosljedno i točno korištenje izraza. U povijesti dvadesetog stoljeća izrazi „holokaust” i „šoa” odnose se na specifičan genocidan događaj: pod pokroviteljstvom države, sistemski progon i ubojstva Židova od strane nacističke Njemačke i njezinih suradnika između 1933. i 1945. Najviše progona i ubojstava dogodilo se tijekom konteksta Drugog svjetskog rata. Taj se genocid dogodio u kontekstu nacistički vođenih progona i ubojstava koji su još bili usmjereni na dodatne skupine, uključujući genocide nad Romima i Sintima.

Nastava i podučavanje o holokaustu uzimaju za svoj fokus diskriminaciju, progon, ubojstva i genocid nad Židovima od strane nacionalsocijalističkog režima i njegovih suradnika te se razumijevanje nacističkih zločina nad nežidovskim žrtvama smatra ključnim za razumijevanje cijelog holokausta. Budući da se doseg nacističke agresije i progona proširio i preko kontinentalne Europe do sjeverne Afrike, nastava o holokaustu također može uključivati razumijevanje postupanja sa sjevernoafričkim Židovima.

Općenito, sljedeće preporuke se također odnose i na nastavu i učenje o genocidu nad Romima i Sintima usprkos tome što ova studija zahtijeva specifično znanje o povijesti manjina i osnovama antiromizma kao i o nacističkom progonu te politici uništenja (politika koja je ukorijenjena u rasnoj ideologiji). Važno je shvatiti da je stav pun predrasuda i ogorčenja prema Sintima i Romima duboko ukorijenjen u europskoj povijesti i da je genocid nad Sintima i Romima zapostavljen i negiran nakon rata, da bi službeno bio priznat tek 1982. godine. Cilj IHRA-inog Odbora za genocid nad Romima je podići svijest o genocidu nad Romima pod režimom nacional-socializma te povećati predanost IHRA-e u obrazovanju, informiranju, istraživanju i sjećanju na genocid nad Romima ([pogledajte dodatne resurse](#)).

NASTAVA

Općenito, nastava i učenje o holokaustu trebala bi:

- **Unaprijediti znanje** o ovoj stravičnoj destrukciji;
- **Sačuvati sjećanje** na one pojedince i specifične skupine koje su bile proganjane i ubijane;
- Nastavnike i učenike **potaknuti na razmišljanje** o moralnim, političkim i duhovnim pitanjima koja je postavio događaj holokausta te koja je njegova važnosti za današnje vrijeme.

PREGLED

Preporuke su podijeljene prema sljedećim odjeljcima:

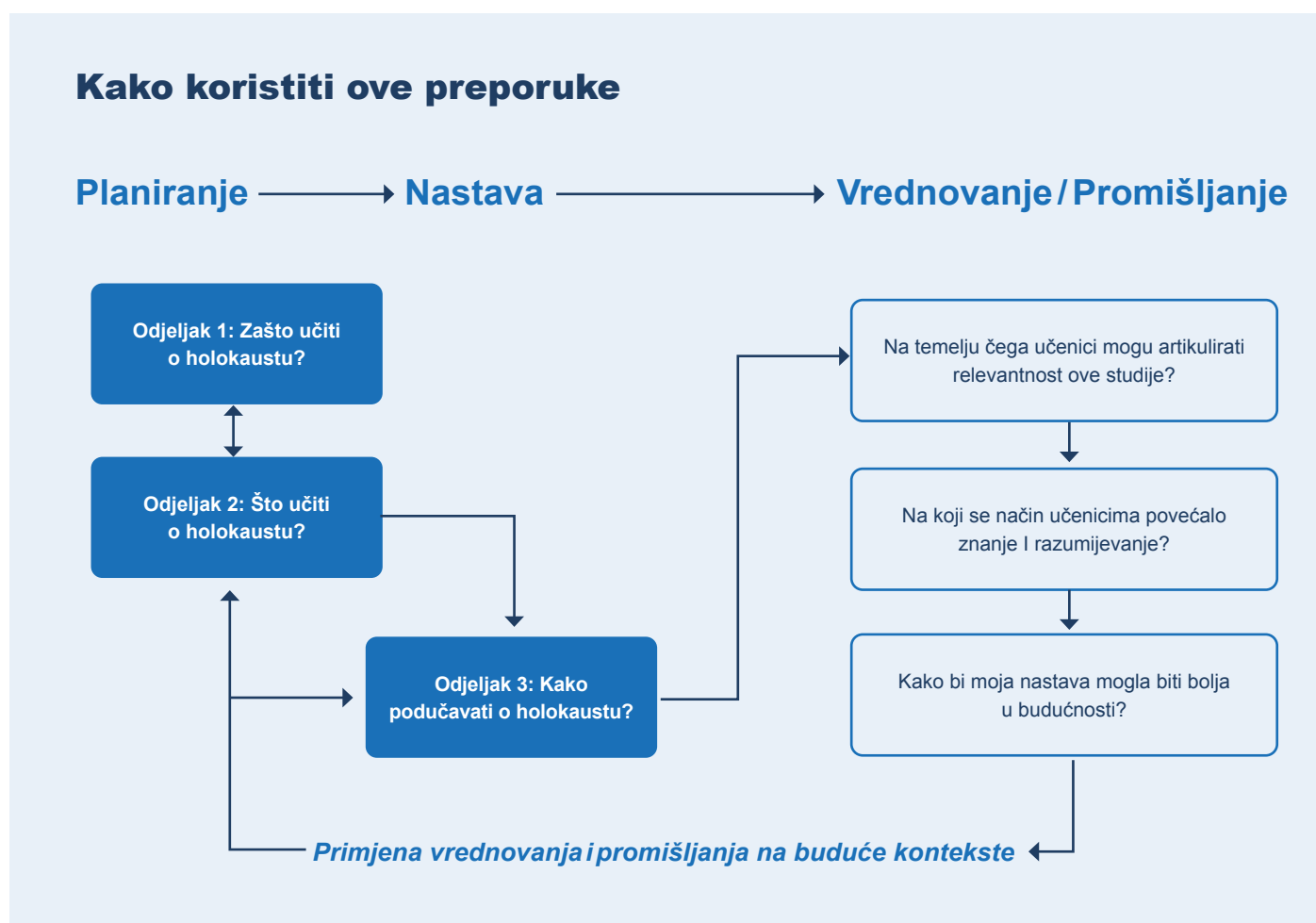
1. **Objašnjenje i obrazloženje:** [Zašto podučavati o holokaustu?](#)
2. **Sadržaj:** [Što podučavati o holokaustu?](#)
3. **Pedagogija:** [Kako podučavati o holokaustu?](#)
4. **Dodatni resursi:** [Dodatne informacije od ostalih organizacija](#) koje donose materijale za podučavanje i učenje o holokaustu i [popis ključnih pojmova](#).

TKO MOŽE IMATI KORIST OD OVIH PREPORUKA?

Preporuke imaju namjenu biti podrška kreatorima obrazovnih politika, školskom vodstvu, nastavnicima i drugim obrazovnim dionicima u formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima. Profesionalci imaju različite uloge u svom obrazovnom okruženju, ali svi mogu imati koristi od kritičkog razmišljanja „zašto, što i kako” podučavati o holokaustu.

Nastavnicima se savjetuje da pročitaju odjeljke 1 i 2 prije nego što isplaniraju sadržaj svoje nastavne jedinice te pročitaju odjeljak 3 kako bi donijeli odluku o svom pristupu / pristupima podučavanju. Nastavnicima bi moglo biti korisno korištenje odjeljka 3 kao alata za podršku

promišljanju i vrednovanju nastave nakon što su održali nastavnu jedinicu. Ako se za to odluče, Preporuke će im biti korisne, kako iskusnim poučavateljima holokausta tako i nastavnicima koji su novi u nastavi i podučavanju o holokaustu. Donja slika predstavlja model postupaka.

Slika 1. Kako koristiti ove preporuke

1

ZAŠTO PODUČAVATI

O HOLOKAUSTU?

Jako je bitno smisleno i relevantno ispitivanje učenika o holokaustu u njihovim nacionalnim kontekstima. Namjena ovog odlomka je pomoći kreatorima politika, ravnateljima, nastavnicima i ostalim dionicima u obrazovanju formulirati principe za nastavu i učenje o holokaustu. Veliki broj različitih ciljeva omogućava razne pristupe ispitivanju o holokaustu. Ovo je posebno važno za IHRA-ine države članice koje su se obavezale podučavati i učiti o holokaustu u svojim zemljama.

Nastava i učenje o holokaustu pružaju ključnu priliku za nadahnuće kritičkog mišljenja, društvene svijesti i osobnog rasta. Holokaust je bio presudan događaj u svjetskoj povijesti, prešao je zemljopisne granice i utjecao na sve segmente društava, dogodio se u kontekstu Drugog svjetskog rata. Društva se i dalje bore, desetljećima kasnije, sa sjećanjem i povijesnim zapisima holokausta usred suvremenih izazova što uključuje i borbu protiv nepopustljivog antisemitizma i ksenofobije, odvijanje genocida u svijetu, aktualne izbjegličke krize i prijetnji mnogim demokratskim normama i vrijednostima. Obrazovanje je također važno zbog uspona vlada autoritarnog utjecaja, kao i populističkih ili ekstremnih pokreta unutar (liberalnih) demokracija.

Nastavnici u formalnim okruženjima (kao što su škole) i neformalnim okruženjima (poput muzeja i sličnih subjekata) mogu angažirati učenike pristupima koji su odgovorni i utemeljeni na povijesnim činjenicama potvrđenim i od ostalih disciplina. Iako je holokaust jedinstven u vremenu i prostoru, to je ipak bio ljudski događaj koji postavlja izazovna pitanja o: individualnoj i kolektivnoj odgovornosti, smislu aktivnog građanstva te o strukturama i društvenim normama koje mogu postati opasne za određene skupine i društvo u cjelini.

KLJUČNI ARGUMENTI ZA UČENJE O HOLOKAUSTU

- Holokaust je bio **događaj bez presedana, pokušaj ubojstva svih europskih Židova**, a time i gašenja njihove kulture; on je iz temelja osporio ljudske vrijednosti.
- Proučavanje holokausta **naglašava da je genocid proces koji može biti osporavan ili možda zaustavljen prije nego spontan ili neizbježan događaj**. Holokaust je pokazao kako nacija može koristiti svoje birokratske strukture, procese i tehničku stručnost da angažira razne segmenata društva tijekom vremena za provođenje politika, od isključivanja i diskriminacije do genocida.
- Ispitivanje povijesti holokausta **može prikazati koje su uloge imali povijesni, socijalni, vjerski, politički i ekonomski faktori u eroziji i raspadu demokratskih vrijednosti i ljudskih prava**. Ova studija može potaknuti učenike da shvate koji mehanizmi i procesi vode do genocida, što zauzvrat vodi ka promišljanju o važnosti vladavine zakona i demokratskih institucija. Studija može omogućiti učenicima da identificiraju okolnosti koje mogu ugroziti ili uništiti demokratske strukture te da razmisle o vlastitoj ulozi i odgovornosti u zaštiti tih načela kako bi se spriječilo kršenje ljudskih prava koje bi moglo eksplodirati u masovna zvjerstva.
- Nastava i učenje o holokaustu **prilika je za otvaranje i analiziranje odluka i radnji koje su poduzete (ili nisu poduzete) od niza ljudi u kriznim vremenima**. To bi trebao biti podsjetnik kako odluke imaju posljedice, bez obzira na složenost situacija u kojima se donose. Holokaust je uključivao niz pojedinaca, institucija, organizacija i vladinih agencija na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Analiza i razumijevanje poduzetih ili ne poduzetih radnji na različitim razinama tijekom holokausta postavlja složena pitanja koja se odnose na reakcije pojedinca ili skupina na događaje holokausta. Bilo da je fokus usmjeren na političke kalkulacije naroda ili svakodnevne brige pojedinaca (uključujući npr. strah, pritisak vršnjaka, pohlepu ili ravnodušnost), jasno je da je dinamika koja je izgledala poznato i uobičajeno dovela do izvanrednih ishoda.

- Nastava i učenje o holokaustu **moгу osposobiti učenike da s više kritike tumače i procjenjuju kulturne manifestacije i izlaganja o ovom događaju te na taj način minimaliziraju rizik od manipulacije**. U mnogim je zemljama holokaust postao tema ili motiv koji se uobičajeno očituje u popularnoj kulturi i u političkom diskursu, često putem medija. Nastava i učenje o holokaustu mogu pomoći učenicima da prepoznaju izobličenje i netočnost u slučaju kada se holokaust koristi kao retoričko sredstvo u službi društvenih, političkih i moralnih agendi.
- **Proučavanje antisemitizma u kontekstu nacističke ideologije osvjetljava manifestaciju i širenje predrasuda, stereotipizaciju, ksenofobiju i rasizam**. Antisemitizam i dalje postoji nakon holokausta, a dokazi pokazuju da je u porastu. Nastava i učenje o holokaustu stvara forum za ispitivanje povijesti i evoluciju antisemitizma – bitnog čimbenika koji je omogućio holokaust. Učenicima može pomoći propitivanje različitih alata koji se koriste za promicanje antisemitizma i mržnje, uključujući opasan govor, propagandu, manipulaciju medijima i nasilje usmjereno na skupine kako bi shvatili mehanizme koji se koriste za podjelu zajednica.
- Nastava i učenje o holokaustu **također mogu pomoći učenicima kod komemoracije žrtvama holokausta, što je u mnogim zemljama postalo dio kulturne prakse**. U sklopu školskog kurikuluma učenici su često pozvani da sudjeluju na međunarodnim i lokalnim danima sjećanja i komemoracijskim događanjima. Komemoracija ne može zamijeniti učenje, ali proučavanje holokausta je neophodno kako bi se učenicima pomoglo u stjecanju potrebnog znanja i razumijevanja za smislene komemoracije u današnje vrijeme te za nastavak ove kulturne prakse u budućnosti. Slično tome, komemoracija može pomoći sudionicima da se upuste u emocionalni napor koji je sastavni dio proučavanja osjetljive ili traumatične povijesti, stvarajući prostor za filozofsko, religiozno ili političko promišljanje u čijem omogućavanju akademski kurikulum može imati problema.

2

ŠTO PODUČAVATI

O HOLOKAUSTU?

Nastava i učenje o holokaustu varirat će ovisno o nacionalnom i lokalnom kontekstu. Taj će kontekst biti posložen po odlukama, znat će se koja se pitanja dublje istražuju te ona koja se propituju kraće.

Ipak, vrijeme potrebno za nastavu o holokaustu mora biti dovoljno da bi učenici mogli odgovoriti na sljedeća pitanja na smislen, a ne površan način:

- Koji su bili povijesni uvjeti i ključne faze u procesu ovog genocida?
- Zašto i kako su ljudi sudjelovali ili postali suučesnici u ovim zločinima?
- Kako su Židovi odgovorili na progone i masovna ubojstva?
- Zašto i kako su se neki ljudi odupirali ovim zločinima?

Problemi i pitanja koja se postavljaju u ovom odjeljku nisu iscrpni, već temeljni skup ciljeva učenja i sadržaja. Imajte na umu da će se nedoumice vezane za holokaust s vremenom mijenjati; pitanja koja se danas ne čine relevantna mogu postati vrlo važna u budućnosti. Imajući na umu ove važne napomene, nastavnici se potiču da omoguće učenicima istraživanje problema i pitanja koja slijede.

Što učiti: temeljni povijesni sadržaj

Država je bila pokrovitelj holokausta, bio je to sustavni progon i ubojstva Židova koje je provodila nacistička Njemačka i njeni suradnici između 1933. i 1945. Genocid se odvijao na cijelom kontinentu, uništio je ne samo pojedince i obitelji, već i zajednice i kulture koje su se razvijale stoljećima.

Koje su bile ključne faze, prekretnice i odluke u procesu genocida?

Kako i zašto su ljudi počinili/sudjelovali/postali suučesnici u tim zločinima?

Kako su Židovi reagirali na progone i masovna ubojstva?

<i>Prethodnici</i>	<i>Uspon nacista</i>	<i>Drugi svjetski rat</i>	<i>Nakon rata: neposredno iza rata</i>
<ul style="list-style-type: none">– europski antisemitizam– razvoj antisemitizma i rasizma– utjecaj Prvog svjetskog rata	<ul style="list-style-type: none">– Židovi u nacističkoj ideologiji i propagandi– odgovor njemačkog društva na naciste, prije i nakon oduzimanja vlasti– odgovor svijeta na nacističku vladavinu i politiku	<ul style="list-style-type: none">– utjecaj rata na progon Židova– otpor i spašavanje– Einsatzgruppen operacije ubijanja ljudi– vrijeme odluke o istrebljenju europskih Židova– uloga koncentracijskih logora u „konačnom rješenju”– utjecaj koji je imao kraj Drugog svjetskog rata	<ul style="list-style-type: none">– situacija preživjelih nakon oslobođenja– tranzicijska pravda

Slika 2. Što učiti: temeljni povijesni sadržaj

2.1 PODRUČJE I OPSEG HOLOKAUSTA

Učenici trebaju znati i razumjeti da je holokaust bio genocid koji se odvijao na cijelom kontinentu, događaj koji ne samo da je uništio pojedince i obitelji, već i čitave zajednice i kulture koje su se u Europi stoljećima razvijale.

2.2 ZAŠTO I KAKO SE DOGODIO

Učenicima treba pružiti priliku da istraže zašto i kako se holokaust dogodio, uključujući:

- Koje su bile ključne faze, prekretnice i odluke u procesu genocida?
- Kako su i zašto ljudi sudjelovali/počinili/postali suučesnici u ovim zločinima?
- Kako su Židovi reagirali na progone i masovna ubojstva?

2.3 KONTEKST I RAZVOJ

Da bismo razumjeli kako je holokaust bio moguć, potrebno ga je razmotriti iz više perspektiva i u kontekstu različitih procesa, a sljedeća pitanja mogu poslužiti kao polazište. U cijelosti je ključno uključivanje veza te ispitivanje nacionalnog i lokalnog konteksta.

2.3.1 Prethodnici holokaustu

- Što je bio europski antisemitizam i kako je bio povezan s kršćanskim učenjima?
- Kako su se u 19. stoljeću razvili antisemitizam i rasno mišljenje i u kakvoj su vezi s nacionalističkim ideologijama?
- Kakav su utjecaj, u međuratnom razdoblju, imali Prvi svjetski rat i politički razvoj u Europi na židovsko/nežidovske odnose?

2.3.2 Uspon nacista, njihov svjetonazor, njihova rasna ideologija i politička praksa

- Kako su i zašto nacisti ciljali na Židove i ostale u svojoj propagandi i politici?
- Kako je uspostava nacionalsocijalističke diktature, posebno ukidanje temeljnih prava i izopačavanje vladavine zakona, utrla put holokaustu i kako je njemačko društvo reagiralo na taj proces?
- Kako su u predratnom razdoblju nacisti naročito ciljali na prava i imovinu Židova?
- Kako je svijet reagirao na nacističku vlast i politiku?

2.3.3 Tijek i razvoj holokausta u kontekstu Drugog svjetskog rata

- Kako su nacisti radikalizirali progon Židova nakon što je nacistička Njemačka započela Drugi svjetski rat i kako je na to utjecao tijek rata?
- Kako su i zašto nacisti organizirali eksproprijaciju Židova i kako je to utjecalo na njihove šanse za preživljavanje?
- Kakve vrste geta su postojale i kako su geta bila korištene prilikom odvajanja, koncentriranja i progona zajednice?
- Kako su mobilne postrojbe za ubijanje (Einsatzgruppen) mogle ubiti stotine tisuća Židova u roku od pola godine nakon njemačke invazije na Sovjetski Savez?
- U kojoj su fazi nacisti donijeli odluku o pokušaju ubijanja svih europskih Židova?
- [Kako je masovno ubojstvo osoba s invaliditetom otvorilo put sustavnom ubijanju Židova?](#)
- Kako su nacisti koristili logore smrti i druge logore kako bi realizirali svoju namjeru „konačnog rješenja europskog židovskog pitanja“?
- Kakav je utjecaj na progon imala suradnja ili otpor, kod savezničkih zemalja s Njemačkom/okupiranim zemljama?
- Kakvu je ulogu imao poraz nacističke Njemačke i njenih saveznika u zaustavljanju holokausta?

2.3.4 Nakon rata: neposredno iza rata

- S kojim su se izazovima suočili preživjeli holokausta nakon oslobođenja? Kako se situacija preživjelih Židova nakon oslobođenja razlikovala od situacije nežidovskih žrtava progona i ratovanja?
- Koji elementi tranzicijske pravde su osigurani nakon završetka nacističkog režima i rata u Europi? Na koji su način bili uspješni? Što nije postignuto?

2.4 KONCEPTUALNO RAZUMIJEVANJE

Učenici bi trebali biti u mogućnosti razlikovati različite masovne zločine koje su počinili nacisti i njihovi suradnici, svaki zločin s vlastitim uzrocima i ishodima.

Pitanja koja treba uzeti u obzir mogu uključivati:

- Koje su skupine postale žrtve nacističkog progona i masovnih ubojstava, zbog kojih motiva i s kakvim ishodima?
- U kakvom je odnosu genocid nad Židovima u odnosu na druge zločine koje su počinili nacisti i njihovi suradnici, uključujući genocid nad Romima i Sintima?

2.4.1 Odgovornost

Ako učenici počinju shvaćati kako je holokaust bio moguć i počinju razmatrati koja se to pitanja i danas mogu postaviti društvima, tada oni trebaju shvatiti da nije dovoljno ograničiti odgovornost za ove zločine na Hitlera i naciste.

Pitanja koja treba uzeti u obzir mogu uključivati:

- Tko je bio odgovoran i suodgovoran, koje su im bile motivacije? Koje su razlike između odgovornosti i suučesništva?
- Muškarci su pretežno bili uključeni u akcije ubojstva, ali kakve su sporedne uloge imale žene, kakvu su one odgovornost snosile za te zločine?
- Kakvu je ulogu imalo lokalno nežidovsko i židovsko stanovništvo (uključujući spašavanje i suradnju)?
- Kakve je stavove zauzela većina stanovništva u okupiranim zemljama prema progону i ubojstvima Židova?

- Tko su bili pojedinci i skupine koje su najviše riskirale kako bi pomogli spasiti Židove? Što ih je motiviralo? Što je spriječilo ili obeshrabrilo druge da poduzmu slične akcije?
- Što se znalo o progonu i ubojstvima Židova i kada?
- Kako je svijet reagirao na informacije o progonu i ubojstvima Židova?
- Što se znalo o genocidu nad Romima i zašto to nije privuklo pažnju izvan regija kojima su dominirali nacisti?
- Što su učinili saveznici, neutralne zemlje, crkve i ostali da bi spasili žrtve nacističkih zločina, jesu li mogli učiniti više?

2.4.2 Sposobnost žrtava da djeluju neovisno

Važno je da se holokaust ne gleda samo iz perspektive počinitelja, njegovih izvora, djela ili pripovijesti. Židovi i ostale ciljane žrtve moraju biti prikazane na povijesnoj pozornici kao pojedinci i zajednice sa svojim kontekstima i povijesti prije nego kao pasivni objekti za masovno ubijanje. Zato, nastavnici trebaju omogućiti učenicima da prepoznaju da su žrtve imale sposobnost neovisnog djelovanja te da su na zločine koji su se odvijali odgovarale najbolje što su mogle s obzirom na svoje prethodno razumijevanje svijeta i svog mjesta u njemu te tadašnje dostupne informacije. To može uključivati propitivanje:

Život prije rata

- Kako su Židovi živjeli u svojim matičnim zemljama i kako su na njihov život utjecali progoni koje su pokrenuli nacisti, njihovi saveznici i suradnici?

Odgovori i otpor

- Kako su nacisti izolirali Židove od ostatka društva? Kako su Židovi odgovorili na ovu izolaciju?
- Koje su karakteristike židovskog vodstva, obrazovanja, zajednice, vjerske prakse i kulture tijekom holokausta?
- U kojoj su mjeri i na koji način Židovi mogli pružiti otpor? Do koje su razine to stvarno i učinili? Što ih je ograničavalo, a što osnaživalo u odlukama i akcijama otpora?
- Je li nacistički progon različito utjecao na muškarce, žene i djecu te kako su oni reagirali?

2.4.3 Relevantnost holokausta za suvremena pitanja

Učenici trebaju dobiti priliku da prodiskutiraju važnost povijesnog iskustva holokausta u odnosu na današnje vrijeme. Pitanja koja se mogu postaviti uključuju:

- Kako proučavanje progona žrtava nacističke ideologije može unaprijediti razumijevanje utjecaja koje kršenje ljudskih prava ima na društva danas? Što nam to posebno može reći o vezama između stereotipa, predrasuda, „žrtvenih janjaca”, diskriminacije, progona i genocida?
- Kako znanje o židovskim izbjeglicama prije, za vrijeme i nakon holokausta može biti relevantno za razumijevanje suvremenih izbjegličkih kriza?
- Što nam učenje o holokaustu može reći o procesu genocida, znakovima upozorenja koji prethode genocidu te mogućnostima intervencije koje bi mogle ojačati suvremene napore na sprječavanju genocida?
- Postoje li konteksti u kojima uporaba slika i diskursa holokausta nije korisna ili je zapravo problematična? Postoje li prikazi holokausta koji su posebno problematični?

3

KAKO PODUČAVATI

O HOLOKAUSTU

Ne postoji samo jedan „ispravan” način podučavanja niti postoji idealna metodologija koja je primjerena svim nastavnicima i njihovim učenicima za bilo koji predmet. Ovdje predložene preporuke temelje se na praktičnim iskustvima i njihova namjena je da koriste učiteljima i nastavnicima i ostalim poučavateljima u osmišljavanju vlastitih shema rada, uzimajući u obzir potrebe pojedinca za učenjem.

3.1 SVEOBUH VATNA NAČELA

3.1.1 Holokaust se može uspješno predavati; ne bojte se pristupiti ovoj temi

Neki se učitelji i nastavnici ustručavaju istraživati povijest holokausta zbog percepcije poteškoća i osjetljivosti prilikom predavanja ove tematike. Neki se pitaju kako prenijeti razmjere tragedije, enormno veliki broj uključenih te dubinu u koju čovječanstvo može potonuti. Neki se pitaju kako angažirati svoje učenike da ih pritom ne traumatiziraju, a neki se brinu o svim mogućim reakcijama na ovu temu. Učitelji i nastavnici se na poseban način žele pripremiti za niz ponašanja i reakcija koje mogu biti potaknute intenzitetom sadržaja.

Učenici različitih dobnih skupina mogu se početi upoznavati s poviješću holokausta. Metoda i sadržaj trebaju odgovarati njihovoj dobi. Stavljanje fokusa na pojedinačne priče o žrtvama, bijeg i spašavanje može biti prikladno za mlađu publiku. Od starijih se učenika može zatražiti da se bave složenijim i zahtjevnim materijalom uz veću upotrebu odgovarajućih primarnih izvora. Odabir izvora i udžbenika trebao bi se provoditi u skladu s ovim preporukama, potrebna je i osjetljivost za emocionalne potrebe i posebne okolnosti učenika.

Unatoč navedenim mogućim problemima i strahovima, ne bojte se pristupiti ovoj temi. Iako se može činiti zastrašujuća, iskustvo je pokazalo da se holokaust učenicima može predavati uspješno i s pozitivnim rezultatima. Istražite i koristite širok spektar materijala koji donose metode, najbolje prakse i posebne strategije podučavanja koje se mogu koristiti kao pomoć u planiranju, izradi i predavanju teme.

3.1.2 Budite precizni u korištenju jezika i definirajte pojam holokaust

- Preciznost jezika kod opisivanja pojmova i aktivnosti može pomoći učenicima da izbjegnu generalizacije koje zamagljuju razlike i razumijevanje. Na primjer, pojam „logor” se koristi za opisivanje širokog raspona mjesta i lokacija. Iako su ljudi umrli i bili ubijeni u mnogim logorima koje su stvorili nacisti i njihovi suradnici, nisu svi logori izgrađeni s namjenom da postanu centri za ubijanje ili logori smrti. Različiti logori funkcionirali su na različite načine u različito vrijeme, a uključivali su koncentracijske logore, logore za robovski rad i tranzitne logore. Opisivanjem specifičnosti stvaramo precizne definicije koje nam pomažu izbjegavanje nesporazuma.

- Korištenje jasne definicije pojma „holokaust“ (ili „šoa“) može umanjiti nedoumice od samog početka. IHRA koristi izraz „holokaust“ za opisivanje događaja koji se dogodio pod pokroviteljstvom države, sustavni progon i ubojstva Židova koje je provodila nacistička Njemačka i njeni suradnici između 1933. i 1945. Najveći broj progona i ubojstava dogodio se u kontekstu Drugog svjetskog rata. Neke organizacije – čak i neke mjerodavne institucije – primjenjuju izraz „holokaust“ u vrlo širokom smislu riječi kako bi obuhvatile sve žrtve nacističkog progona. Ipak, većina povjesničara tog razdoblja koristi precizniju definiciju koja priznaje da su Židovi bili ti na koje je bio usmjeren sustavni progon i ubojstva na način koji njihovu sudbinu razlikuje od ostalih, s mogućim izuzetkom Sinta i Roma (skupine žrtava koje su također, od djece do starijih osoba, bile predodređene za uništenje). Budite svjesni različitih načina na koje različiti izvorni materijali mogu razumjeti i koristiti termin. Osigurajte da je upotreba izraza dosljedna i točna.
- Za mnoge je ljude izraz „holokaust“ problematičan, podijelite to s učenicima. Spajanje dvije grčke riječi „holokaust“ sugerira prinošenje žrtve paljenjem. Izraz može pogrešno implicirati da su masovna ubojstva Židova bila više oblik mučeništva nego posljedica genocida. Zbog toga mnogi radije koriste hebrejsku riječ „šoa“ što znači „katastrofa“.
- Omogućite učenicima priliku da kritički raspravljaju o terminologiji. Izričito navedite, na primjer, da su pojmovi poput „konačno rješenje“ ili „židovski problem“ bili eufemizmi koje su počinitelji stvorili i koristili u povijesnom trenutku kako bi artikulirali svoj svjetonazor, za razliku od postojećeg, putem neutralnog jezika za nepristrano opisivanje prošlih događaja. Slično tome, izraz kao što je „geto“ trebalo bi dekonstruirati kako bi se otkrila različita značenja koja su koristili nacisti prije i poslije nacističke primjene.
- Učitelje i nastavnike potiče se na razmatranje načina na koje društvo i kultura govore o holokaustu, jer te društvene ideje mogu utjecati na razumijevanje učenika. Popularna kultura i diskurs mogu ovjekovječiti mitove i zablude o povijesti. Dosljednost, točnost i preciznost jezika mogu pomoći u opovrgavanju unaprijed zamišljenih pojmova.

3.1.3 Omogućite široku obradu ove teme i kontekstualizirajte povijest

Holokaust je bio niz povezanih događaja koji su se događali tijekom vremena u kontekstu rata van nacionalnih granica. Prema tome, događaji i dalje nastavljaju biti dio mnogih različitih europskih i globalnih povijesti i povijesnih procesa. Učenici bi trebali biti u stanju prepoznati da se holokaust provodio na različite načine od zemlje do zemlje. Uz to su različiti kratkoročni, srednjoročni i dugoročni faktori u europskoj i globalnoj povijesti omogućili genocid. Omogućite priliku učenicima da dekonstruiraju te faktore uzimajući u obzir šire okolnosti unutar kojih su se dogodili događaji holokausta.

Izučavatelji su opsežno istražili ove dimenzije. Pokušajte iskoristiti autoritativne i skorašnje akademske studije koje obuhvaćaju različite aspekte genocida i njegov razvoj prilikom osmišljavanja shema rada i planiranja pojedinih nastavnih jedinica.

3.2 AKTIVNOSTI KOD UČENJA I CJELOVIT PRISTUP

3.2.1 Stvorite pozitivno okruženje za učenje uz aktivnu pedagogiju i pristup usredotočen na učenika

Pokušajte stvoriti otvoreno i sigurno okruženje za učenje u kojem se učenicima pruža prostor i vrijeme za razmišljanje, gdje ih se potiče da postavljaju pitanja, raspravljaju o svojim mislima i strahovima te dijele ideje, mišljenja i zabrinutosti.

Holokaust dovodi u pitanje mnoge pretpostavke koje mladi ljudi mogu imati o prirodi društva, napretku, civilizaciji i ljudskom ponašanju. Učenici mogu imati obrambene reakcije, negativne osjećaje ili nespремnost da idu dublje u povijest nacističkog razdoblja ili holokausta. Osim toga, alternativni pogledi i stavovi mogu biti dio njihovih reakcija. Pozitivno i pouzdano okruženje za učenje jako je važno kako bi se o takvim pitanjima moglo otvoreno raspravljati i donositi rješenja.

Učenici pretežno grade razumijevanje svijeta putem vlastitog otkrivanja i komunikacije s drugima, a ne samo jednostavnim prenošenjem znanja od nastavnika do učenika. Usvojite pristup koji je usredotočen na učenika, u kojem je uloga učitelja i nastavnika olakšati otkrivanje, a ne isključivo prenošenje znanja. Potaknite učenike na aktivnu ulogu u vlastitom učenju.

3.2.2 Budite osjetljivi na podrijetlo, emocije i nedoumice učenika

Učionice su rijetko homogene, bilo da se radi o vjerskoj, kulturnoj, socijalnoj ili etničke pripadnosti. Svaki pojedini učenik ima svoje vlastito podrijetlo, predrasude, osobne emocije i brige. Dodatno, javna rasprava i aktualna politička pitanja utjecati će na to kako učenici pristupaju temi. Raznolika priroda svake učionice i javne rasprave nude pregršt mogućnosti za holokaust da postane važna tema za učenike i da se oni uključe u nju.

Imajte suosjećanje za osjećaje i mišljenja učenika, posebno u vezi pitanja koja se odnose i na njih. Stvorite mogućnosti za otvorenu raspravu o tim pitanjima. Budite spremni istražiti druge povijesti genocida, rasizma, porobljavanja, progona ili kolonijalizma u modernom svijetu. Pazite da jasno razlikujete različite slučajeve, uključujući uzroke i prirodu svakog. Raspravite o razlici između „uspoređivanja” i „izjednačavanja”.

Neki učenici mogu smatrati da povijesna ili suvremena patnja i progon skupine s kojom se poistovjećuju nije razmotrena pa mogu pružiti otpor učenju o progону i ubojstvima drugih. Osigurajte da učenici imaju mogućnost upoznavanja i s drugim takvim problemima, u različitim kontekstima učenja te izbjegnute da takva razmatranja postanu vježbama za vaganje relativne patnje (vidi 3.5.2).

3.2.3 Kad koristite pisane i vizualne materijale, razmislite o njihovoj svrsi i razlozima – posebno onih s grafičkim prikazima

Slike i tekst trebaju se birati pažljivo i prema odgojno-obrazovnoj namjeni. Poštivanje žrtava holokausta i učenika u obrazovnim ustanovama zahtjeva obazriv pristup i pažljivo promišljanje od čega se sastoji prikladan materijal. Korištenje grafičkih slika s namjerom šokiranja i užasavanja znači ponižavanje žrtava i može pojačati stereotipe o Židovima kao žrtvama. Slike također mogu biti bezosjećajne u odnosu na senzibilitet učenika prema ljudskoj traumi ili skromnosti. O holokaustu se može učinkovito poučavati bez korištenja grafičkih fotografija ili filmskih snimaka.

Obratite pažnju na izvor odabranih materijala, kao i upotrebu terminologije (vidi 3.1.2.). Počinitelji su stvorili mnogobrojne fotografije, filmove i dokumente koji mogu biti korisni obrazovni resursi, pod uvjetom da je jasan kontekst. Učitelji i nastavnici bi stalno trebali propitivati izvore kojima se služe i pitati se koji se obrazovni ishodi postižu upotrebom određenih materijala.

3.2.4 Individualizirajte povijest pretvarajući statistiku u osobne priče

Omogućite učenicima da ljude koje su proganjali nacisti vide kao pojedince. Učitelji i nastavnici mogu naći metode kojima će brojeve žrtava holokausta učiniti stvarnim za svoje učenike. Mnogi ljudi teško će se odnositi prema tragediji holokausta ako im je ona predstavljena samo kao statistički broj. Ponavljane reference „šest milijuna” postavlja rizik pretvaranja zajednica i pojedinaca u bezličnu masu, a pokušaji zamišljanja ogromnog broja mogu još više depersonalizirati i dehumanizirati.

Umjesto toga, gdje god je to moguće, za prikazivanje ljudskog iskustva koristite studije slučaja, svjedočenja preživjelih te pisma i dnevnike iz tog razdoblja. Učenici bi trebali biti u mogućnosti dati primjere za svaki „statistički broj” koji je bio stvarna osoba, koja je imala život prije holokausta, koja postoji u kontekstu obitelji, prijatelja i zajednice. U svakom trenutku naglasite dostojanstvo i humanost žrtava.

3.2.5 Stvorite priliku za istraživanje složene prirode uloga koje su ljudi

Ako se usredotočite na priče pojedinaca, na njihove moralne dileme i donesene odluke, povijest holokausta možete učiniti neposrednijom i zanimljivijom za učenike te relevantnijom za njihov život danas.

Omogućite povijesne resurse koji dozvoljavaju učenicima raščlanjivanje složenih faktora koji utječu na ljudsko djelovanje. Prodiskutirajte kako su stvarni ljudi donosili odluke koje su pridonijele događajima koji su se dogodili, kako je na rad ljudi utjecao širok raspon faktora kao što su društvene strukture, ekonomije, ideologije te osobna uvjerenja i motivacija. Pojmovi

kao što su „počinitelj”, „promatrač”, „žrtva” i „spasitelj” s vremenom su se razvili u studijama o holokaustu kako bi klasificirali i analizirali određene vrste povijesnih aktera. Pokušajte objasniti učenicima da su te kategorije nametnute u prošlosti, da ne proizlaze izravno iz nje. Ljudsko ponašanje je obično prepleteno i tečno: osoba koja je opisana kao „promatrač” u jednom kontekstu možda je „počinitelj” u drugom, a u trećoj situaciji možda čak „žrtva”.

Vodite računa o tome da izbjegnute jačanje stereotipa koji sugeriraju da su svi spasitelji bili heroji, dobri i ljubazni, svi promatrači apatični, a svi počinitelji sadisti. Iznad svega, naglasite da „žrtve” nisu bile nemoćne već da su reagirale na teške i stresne situacije kako su mogle, ovisno o dobi, porijeklu i kontekstu. Posebno treba paziti na to da se izbjegnu jednostavne generalizacije o „nacionalnom karakteru”, a ako do njih dođe trebaju se dovesti u pitanje.

3.2.6 Ne pokušavajte objasniti počinitelje kao „nečovječna čudovišta”

Motivaciju počinitelja potrebno je temeljito proučiti. Učenici mogu koristiti primarne izvore, studije slučaja i pojedinačne biografije kako bi odmjerili relativnu važnost faktora. Društvene strukture, ekonomija, ideologija, predrasude, propaganda, ksenofobija, dehumanizacija, pritisak vršnjaka, kriminalna psihopatologija i motivacijski faktori poput straha, moći ili pohlepe imali su svaki svoju ulogu u odlukama koje su donosili pojedinci u sudjelovanju ili suučesništvu u holokaustu. Namjera nije normalizirati, već shvatiti, kako su ljudi došli do toga da učine ono što su učinili. Razumijevanje nije opraštanje.

Holokaust je bio ljudski događaj koji je imao ljudski uzrok. Čak i dok su počinitelji činili neljudska djela, većina njih nisu bili sadistički psihopati; njihovo etiketiranje kao „zli” nije dovoljno objašnjenje holokausta. Umjesto toga, učitelji i nastavnici bi trebali pokušati pomoći učenicima da postave u cijelosti drugačije i izazovno pitanje. Kako je ljudski moguće da obični pojedinci koji su počinili okrutna djela i ubojstva nad drugima, uključujući žene i djecu, mogu također biti i brižni očevi i muževi, predane supruge ili majke?

3.2.7 Budite oprezni prilikom korištenja simulacija i igre uloga

Pazite na simulacije, kreativno pisanje ili vježbe igranja uloga koje potiču učenike na zamišljanje da su izravno uključeni u holokaust. Pokušaji „dovođenja u vezu” mogu napraviti lažne ekvivalencije ili trivijalizacije dok učenici pokušavaju pronaći usporedbe sa svojim vlastitim životima. Neki se mladi ljudi mogu prekomjerno poistovjetiti s događajima holokausta i mogu se osjećati uzbuđeno radi moći, pa čak i „glamura” nacista. Neki mogu pokazati morbidnu fascinaciju s patnjama žrtava. Učenici s traumatičnim životnim iskustvima ili s poviješću nasilja u obitelji, također, mogu doživjeti snažan stres dok se ponovo povezuju s tim epizodama putem povijesnih istraživanja.

Razmislite o provedbi aktivnosti koje koriste „pozicije promatrača”. Takve aktivnosti preciznije odražavaju našu poziciju u odnosu na prošlost. Na primjer, od učenika bi se moglo zatražiti da odigraju ulogu nekog iz neutralne zemlje, nekog tko reagira na holokaust: možda novinara koji piše članak za svoje novine o progonu Židova; ili ulogu zabrinute građanke koja piše svojem političkom predstavniku; ili aktiviste koji pokušava mobilizirati javno mnijenje. Takve aktivnosti mogu biti dobri pokretači učenja i također mogu učenicima istaknuti moguće načine djelovanja koje oni mogu poduzeti u vezi događaja koji ih danas zabrinjavaju u svijetu. Nastavnici mogu potaknuti istinsku empatiju putem osobnih priča, studija slučaja i svjedočanstava preživjelih.

Obavezno učenike uključite u diskusiju nakon svake igre uloga, simulacije ili vježbe zamišljanja. Važno je steći razumijevanje učeničkih reakcija i procesuiranja takvih materijala.

3.2.8 Potaknite proučavanje lokalne, regionalne, nacionalne i globalne povijesti i sjećanja

U zemljama u kojima su se dogodili događaji holokausta, treba naglasiti te specifične događaje u kontekstu nacionalne povijesti toga razdoblja, bez zanemarivanja europske dimenzije holokausta. Ovo pretraživanje može uključivati iskustva žrtava, spasitelja, počinitelja, suradnika, pobunjenika i promatrača. Učitelji i nastavnici bi trebali poticati i olakšati preispitivanje zajedničkih „nacionalnih” narativa iz tog razdoblja.

3.2.9 Interdisciplinarni pristup može obogatiti razumijevanje holokausta

Događaji holokausta otkrivaju krajnosti ljudskog ponašanja koje zahvaća razne oblasti ljudskog iskustva. Kao rezultat, tema je relevantna za nastavnike niza predmetnih disciplina. Interdisciplinarni pristup može obogatiti razumijevanje učenika o holokaustu uključivanjem različitih područja stručnosti, pristupajući holokaustu iz više perspektiva i nadograđujući ideje i znanje stečeno iz različitih područja studiranja.

Podučavanje o holokaustu kroz povijest izaziva snažne emocije. Poezija, umjetnost i glazba mogu pomoći učenicima da se kreativno i maštovito izraze. Holokaust postavlja važna moralna, teološka i etička pitanja koja učenici mogu istražiti u svojim vjerskim predmetima ili u nastavi građanskog odgoja. Projekti i programi na nacionalnoj i međunarodnoj razini, koji spajaju učenike s vršnjacima iz drugih dijelova zemlje ili drugih zemalja, mogu pridonijeti boljem razumijevanju lokalne, regionalne i globalne povijesti holokausta.

To zahtijeva dijalog i suradnju između učitelja i nastavnika različitih predmetnih područja i možda mjesta, kako bi se osmislili ciljevi učenja i komplementarne aktivnosti prema rasporedu koji osigurava logičan razvoj znanja i razumijevanja. Digitalne platforme za učenje i komunikacijski alati mogu podržati aktivnosti učenja za učenike na različitim područjima i lokacijama.

3.3 KRITIČKO MIŠLJENJE I AUTO-REFLEKSIJA

3.3.1 Naglasite da se holokaust mogao izbjeći

Činjenica da se neki povijesni događaj zbio i da je dokumentiran ne znači da se morao dogoditi. Holokaust se dogodio zato što su pojedinci, skupine i nacije donijele odluke o tome da li će djelovati ili neće. Usredotočenje na te odluke daje uvid u povijest i ljudsku prirodu, a i bolje pomaže učenicima da kritički razmišljaju o temi.

3.3.2 Raspravite o temi povijesne složenosti

Podsjetite učenike da složeni događaji poput holokausta često stvaraju više pitanja nego što daju jednostavnih odgovora. Želja da se „nauče lekcije” iz holokausta riskira pojednostavljenje koje vodi do izravnih zaključaka o ispravnom i pogrešnom – holokaust se dogodio zato što ljudi nisu uspjeli donijeti ispravne moralne odluke – i dovodi do površnog čitanja povijesti. Umjesto toga, preispitivanje holokausta postavlja pitanja o prirodi izbora pojedinca, „problemu zla” i načinima na koji se pojedinci suočavaju – ili ne suočavaju – s prošlošću.

Omogućite učenicima priliku da dublje proučavaju i istražuju holokaust, uključujući pitanja navedena u odjeljku „Što podučavati” koji se bavi dilemama žrtava, spasitelja, progonitelja i promatrača.

Dodatno, razgovarajte s učenicima o privremenoj prirodi povijesnih „odgovora” npr. zbog javljanja novih ili izgubljenih izvornih materijala. Potaknite učenike da svoj rad o holokaustu vide kao privremeno razumijevanje, više nego kao konačan odgovor.

Za kraj, iako bi između obilježavanja i obrazovanja trebala ostati razlika, komemorativne prakse mogu biti dragocjen način za rješavanje emocionalnih potreba učenika nakon zahtjevnog učenja.

3.3.3 Pomozite učenicima razviti povijesnu svijest proučavanjem interpretacija i sjećanja na holokaust

- **Ohrabrite svoje učenike da kritički analiziraju različite interpretacije holokausta**

Učenje u učionici i naše razumijevanje prošlosti uvijek su pod utjecajem šireg kulturnog konteksta. Akademsko i popularno predstavljanje holokausta putem igranih filmova, masovnih medija, dokumentarnih filmova, umjetnosti, kazališta, romana, memorijala i muzeja oblikuju kolektivno pamćenje. Na sve interpretacije ili predstavljanja utječu okolnosti u kojima su nastale te mogu reći toliko toga o vremenu i mjestu u kojem su nastale koliko i o događajima koje prikazuju.

Stvorite priliku za učenike da razmisle kako i zašto se stvaraju takva tumačenja i prikazi prošlosti, odaberu dokaze na kojima se temelje i shvate namjere onih koji su ih stvorili. Pomozite učenicima razumjeti da iako postoje legitimna područja povijesne rasprave, nisu sve interpretacije jednako valjane.

- **Pozovite učenike na sudjelovanje i razmišljanje o nacionalnim i lokalnim tradicijama komemoracije i sjećanja**

Događaji poput Dana sjećanja na holokaust pružaju mogućnosti za međugeneracijske projekte, potiču raspravu unutar članova obitelji o srodnim suvremenim pitanjima i olakšavaju druge oblike učenja u zajednici.

Osim što omogućuju da se učenje o holokaustu iz učionice preseli u širu zajednicu, takve situacije i same bi mogle biti predmetom istraživanja i učenja. Od učenika bi se moglo zatražiti da razmotre kako kulturni utjecaji oblikuju sjećanje i spomen-obilježja, kako njihova lokalna zajednica izabire razmišljati o svojoj prošlosti, kako različite skupine odabiru dijelove povijesti za konstruiranje vlastitih narativa, propituje li njihova nacija teške aspekte svoje nacionalne povijesti i kako se takve komemoracije razlikuju od onih u drugim zemljama.

- **Stvorite priliku za razmišljanje, koja je uloga povijesti za konstituciju značenja i identiteta u sadašnjosti**

„Svijest o povijesti” priznaje da je svaki narativ o prošlim događajima oblikovan kontekstom u kojem je narativ nastao. Svijest o povijesti prepoznaje da naše razumijevanje prošlosti ima značenje za pojedince i skupine u sadašnjosti te da će oblikovati očekivanja za budućnost.

„Kolektivno pamćenje” odnosi se na način na koji se skupina ljudi sjeća povijesnog iskustva, često odražavajući vrijednosti tog društva i prenosi sjećanje s generacije na generaciju. Kolektivno sjećanje utjelovljuje se, na primjer, danima javnog sjećanja, muzejima, spomenicima i ostalim vrstama ustaljenih nacionalnih narativa. Omogućite učenicima propitivanje načina po kojima su i oni dio kolektivnog pamćenja putem javnih institucija i društvenih veza poput škole, medija i obitelji.

Dok se učenici susreću s različitim povijesnim narativima o holokaustu, potaknite ih da postavljaju pitanja poput:

1. Zašto se ključni aspekti ovih narativa razlikuju?
2. Koji su elementi prisutni, a koji su odsutni, u različitim narativima holokausta?
3. Što bi mogao biti razlog za razlike u stavljanju naglaska u različitim narativima?

Prepoznavanje načina kojima naše razumijevanje prošlosti utječe na kulturni, politički i vremenski kontekst i identitet danas, može osnažiti učenike za razvoj njihove svijesti o povijesti.

3.3.4 Predstavite židovski narod izvan terminologije o holokaustu

Židovski narod ima dugu povijest i bogato kulturno nasljeđe. Osigurajte stavljanje židovskog iskustva tijekom holokausta u povijesni kontekst na način da prikazete život prije i poslije. Omogućite učenicima da uvide Židove kao ljude koji su više od dehumaniziranih i degradiranih žrtava nacističkih progona (vidi 2.4.2). Osigurajte da učenici razumiju ogroman gubitak za suvremenu svjetsku kulturu koji je posljedica uništenja bogatih i živopisnih židovskih zajednica u Europi.

3.3.5 Izbjegavajte legitimiranje iskrivljavanja i negiranja prošlosti

Izravno negiranje holokausta može biti rijetko, ali iskrivljavanje je raširenija pojava. I iskrivljavanje i poricanje potkopavaju kritičko razmišljanje tako da ignoriraju i ponižavaju povijesne dokaze i razumijevanje povijesti na temelju činjenica.

Negiranje holokausta – koje je IHRA definirala kao: „diskurs i propagandu koji negiraju povijesnu stvarnost i opseg istrebljenja Židova” – često je ideološki motivirano i dio teorije zavjere koja je sastavni dio modernog antisemitizma. Zavjerenički element u negiranju holokausta karakteriziran je tvrdnjom da Židovi pretjeruju ili čak osmišljavaju holokaust kao povijesni događaj kako bi stekli financijsku korist, utjecaj ili moć. Ljudi koji negiraju holokaust pokušavaju sijati sjeme sumnje namjernim iskrivljavanjem i pogrešnim predstavljanjem povijesnih dokaza. Pazite da nenamjerno ne potvrdite takve ljude kroz uključivanje u lažne rasprave. Trebate biti pažljivi da ne osigurate platformu za ideološki motivirane poricatelje holokausta. Ne tretirajte negiranje holokausta kao legitimni povijesni argument niti ne pokušavajte opovrgnuti stav poricatelja putem normalne povijesne rasprave i racionalnim argumentima.

Negiranje holokausta, jednako kao i mnoge druge teorije zavjere, može izazvati zanimanje i radoznalost među učenicima jer te teorije osporavaju utvrđene i široko prihvaćene činjenične stavove percipirane kao stavove koje imaju oni na vlasti. U tom slučaju, kritična pitanja o holokaustu ne moraju nužno biti utemeljena na ideološkom uvjerenju, već mogu biti motivirana pokušajem izazivanja utvrđenih stavova i testiranjem reakcija učitelja ili drugih autoriteta. U ovom slučaju pokušajte utvrditi motivaciju za komentare koji teže negiranju holokausta, bilo u diskusiji u učionici, bilo u razgovoru oči u oči. Pitajte učenike zašto su im ove perspektive važne, što može biti vrlo korisno polazište za vođenje diskusije.

Iskrivljavanje holokausta – „namjerni napori da se opravda ili umanjí utjecaj holokausta ili njegovih glavnih elemenata” - mogu biti motivirani različitim faktorima. To uključuje, ali nije ograničeno, na minimiziranje utjecaja holokausta i zamračivanje odgovornosti nacističke Njemačke za holokaust optuživanjem drugih naroda ili skupina. Ovo se također odnosi na negiranje i iskrivljavanje u vezi s genocidom nad Romima i Sintima, koji skupinu žrtava često prikazuju kao zločinački element koji zaslužuje progon.

Iskrivljavanju se možete suprotstaviti pozivanjem na povijesne činjenice, na temelju povijesnih dokaza, navedenih u primarnim izvorima i istraživačkoj literaturi. Razmišljanje i znatiželja o mjestu na kojem su učenici stekli dezinformacije i ono što ih je motiviralo da to iskoriste, može pomoći nastavnicima da osmisle odgovarajuću reakciju i naprave strategiju za učinkovite načine rješavanja incidenata iskrivljavanja u učionici.

Dubinsko istraživanje iskrivljavanja i negiranja holokausta može se i treba tretirati odvojeno od povijesti holokausta. Može biti relevantno za zasebnu temu koja će se baviti razvijanjem oblika antisemitizma tijekom vremena ili kao projekt koji istražuje manipulaciju, lažno predstavljanje i iskrivljavanje koje koriste skupine za političke, društvene ili ekonomske ciljeve. IHRA [radna definicija za negiranje i iskrivljavanje holokausta](#) može se koristiti zajedno s definicijama u ovom odjeljku i popisom ključnih pojmova na kraju ovog dokumenta.

3.4 IZVORI I RESURSI ZA UČINKOVITO POUČAVANJE I

3.4.1 Omogućite učenicima pristup primarnim izvorima

Dajte učenicima priliku da kritički analiziraju originalni izvorni materijal i da shvate kako se analiza, tumačenje i prosudba moraju temeljiti na ispravnom čitanju povijesnih dokaza.

U pismima, dnevnicima, novinama, govorima, umjetničkim djelima, zapovijedima i službenim dokumentima vremena mogu se naći počinitelji, žrtve, spasitelji i promatrači. Materijali iz primarnog izvora ključni su za svako smisljeno istraživanje motivacije, misli, osjećaja i radnji ljudi u prošlosti i svaki ozbiljan pokušaj razumijevanja zašto su ljudi izabrali to što su izabrali ili zašto su se događaji dogodili na način na koji su se dogodili.

3.4.2 Iskoristite iskaz svjedoka za stvaranje jedinstvene veze s prošlošću

Kao dodatak učenju o povijesti, uključivanje svjedočenja iz prve ruke pomaže učenicima da shvate kako su događaji utjecali na pojedinca. Sjećanje na događaje iz osobne perspektive pruža mogućnost razlikovanja činjenica i razmišljanja, a također daje priliku učenicima da razmisle o prirodi sjećanja.

U nekim zemljama još uvijek su živi ljudi koji su preživjeli holokaust. Ako je moguće, stupite u kontakt s preživjelima i pozovite nju ili njega na razgovor. To može biti posebno obrazovno iskustvo. Pojedinci koji su bili izravno uključeni u holokaust ili koji su svjedočili događajima iz prve ruke (spasitelji, osloboditelji i drugi) također imaju snažna svjedočanstva. Biti u nazočnosti nekoga tko je iz prve ruke iskusio povijesne događaje može donijeti razumijevanje povijesti koje nije uvijek moguće postići putem ostalih izvora.

Kada pozivate preživjelog ili svjedoka u okruženje učionice, dobro razmislite o pripremi prije, za vrijeme i nakon iskustva, kako bi se povećao potencijal učenika za pozitivan dijalog s gostom. Osigurajte da učenici imaju dostatna znanja o povijesnim događajima putem dodatnih primarnih i sekundarnih resursa. Zapamtite da susret sa svjedocima postoji samo kao jedno od sredstava prenošenja povijesnog znanja. Razmislite o proučavanju životne priče pojedinca unaprijed kako biste osigurali dovoljno konteksta za razgovor pun poštovanja i prihvaćanja. Pomozite učenicima da shvate da, iako je prošlo puno vremena od tih događaja, govornik i dalje može osjećati bol kada govori o tako intenzivnim osobnim iskustvima. Potaknite one koji sudjeluju u susretu s preživjelim da njega ili nju pitaju, ne samo o onome što se njemu ili njoj dogodilo tijekom holokausta, već i o njegovom ili njenom životu prije i poslije, tako da dobiju osjećaj o cijeloj osobi te o tome kako je preživjeli pokušao živjeti sa svojim iskustvima.

Kako opada broj preživjelih i sposobnih svjedoka koji mogu ispričati svoju priču široj publici, video svjedočenja postaju sve snažnija alternativa. Zbog složene prirode video svjedočenja kao izvora, pripremite nastavne jedinice u kojima se svjedočanstva koriste na interpretativni način, kako bi podržala razumijevanje, prije nego da su svedena na jednostavnu ilustraciju povijesnih događaja. Umjesto cjelovitih svjedočanstava, koristite isječke pažljivo odabranih svjedočanstava koja su sukladna odgojno-obrazovnim ishodima podučavanja. Posebno treba paziti na odabir isječaka koji imaju dublje slojeve značenja, tako da polaznici mogu istražiti svjedočanstva kako iz kognitivne tako i iz afektivne perspektive. Uvijek navedite povijesni kontekst i kontekst intervjua.

Jedna od točaka propitivanja mogla bi uključivati vremenski jaz između povijesnog iskustva i pripovijedanja svjedočanstva. Učenici mogu razmisliti o tome kako na zapis svjedočanstva utječe situacija osobe koja pripovijeda, procesi historizacije i kolektivnog pamćenja te promjenjive okolnosti osobe koja svjedoči. IHRA-in dokument „[Podučavanje o holokaustu bez preživjelih](#)“ ima detaljnije preporuke.

3.4.3 Budite svjesni potencijala i ograničenja svih nastavnih materijala

Procijenite povijesnu točnost svih nastavnih materijala i kontekstualizirajte sve dokaze. Uključite osobne priče, kad god je to moguće, s vezama na lokalni kontekst ili događaje. Upotreba dnevnika, pisama, fotografija i drugih dokaza kod žrtava i preživjelih može nam pomoći da čujemo njihov glas. Iskoristite studije slučajeva koje izazivaju i potkopavaju negativne stereotipe o skupinama žrtava, stereotipe koji bi mogli biti prisutni u društvu ili među skupinama za učenje. Zamolite učenike da prodiskutiraju o sadržaju i fokusu udžbenika i drugog nastavnog materijala kako bi razvili kritičko razmišljanje.

Imajte na umu da su velik dio dokaza o holokaustu, pisanih dokumenata, fotografija ili filmova proizveli sami nacisti. Budite svjesni da reproduciranjem nacističke propagande, korištenjem fotografija ili snimaka zločina, neki nastavni materijali mogu pojačati negativne poglede na žrtve i još jednom ih objektivizirati, degradirati i dehumanizirati.

Za kraj, svakako uzmite u obzir kognitivni i emocionalni razvoj učenika. Osigurajte da su slike i tekstovi prikladni te da su polaznici dobro pripremljeni za emocionalni učinak koji na njih može imati nastava. Omogućite prostor učenicima za promišljanje nakon kojeg mogu raspraviti o svojim reakcijama.

3.4.4 Korištenje fiktivnih i imaginarnih izvora

Romani, novele, pjesme i igrani filmovi o holokaustu nikada ne mogu zamijeniti temeljito proučavanje povijesnih događaja, ali mogu ponuditi osobni pristup i specifičan uvid u prirodu i posljedice zločina. Radovi o holokaustu koji imaju visoku estetsku vrijednost vjerojatno će stvoriti empatiju i razumijevanje usredotočenjem na individualno iskustvo žrtava i olakšavanjem razumijevanja događaja. Međutim, oni to mogu postići samo ako njihov jezik i kompozicija izbjegavaju sentimentalizaciju i kič.

Fiktivni izvori trebaju poštivati specifične događaje, činjenice i uvjete holokausta, bez ahistorijske manipulacije i promjene. Ovaj se princip proširuje na filmove temeljene na biografskoj ili memoarskoj literaturi koji često prikrivaju značajne slobode iza fraze „Na temelju istinite priče”.

Međutim, fiktivni i imaginarni izvori također mogu:

- razviti kritičko razmišljanje o povijesnim narativima i razviti svijest o povijesti;
- olakšati interdisciplinarno podučavanje o holokaustu;
- pomoći učenicima kod prepoznavanja jezika diskriminacije i rasizma.

Pored toga, fikcija mlađim učenicima može pružiti „upravljanu” verziju prošlosti koja događaje uokviruje na način koji odgovara njihovoj dobi, a pritom zadržava povijesnu točnost. Ilustracije u slikovnicama mogu mlađim učenicima pružiti vizualni poticaj koji odgovara njihovoj dobi, a opet podržava njihovo učenje.

Prvi izazov za učitelje i nastavnike je pronaći i koristiti fiktivne izvore koji ispunjavaju gornje uvjete, što znači da učitelji i nastavnici moraju biti dovoljno sigurni u svoje povijesno znanje i svjesno razlikovati netočne informacije ili iskrivljavanje (fikcija) od točnih ili realnih povijesnih činjenica (istina). Fiktivni izvori su dodaci, a ne zamjena za stvarne, arhivske izvore. Učitelji i nastavnici bi se trebali posavjetovati s kolegama koji predaju povijest za pomoć u pronalaženju povijesnog istraživanja i odgovarajućih informativnih tekstova koje bi priložili uz fiktivne izvore.

Odgovornost svakog obrazovnog radnika je spriječiti dezinformacije o holokaustu. To neizbježno znači da su neki fiktivni izvori, unatoč svojoj reputaciji, privlačnosti ili dostupnosti problematični te ih se ne bi trebalo koristiti u podučavanju i učenju o holokaustu.

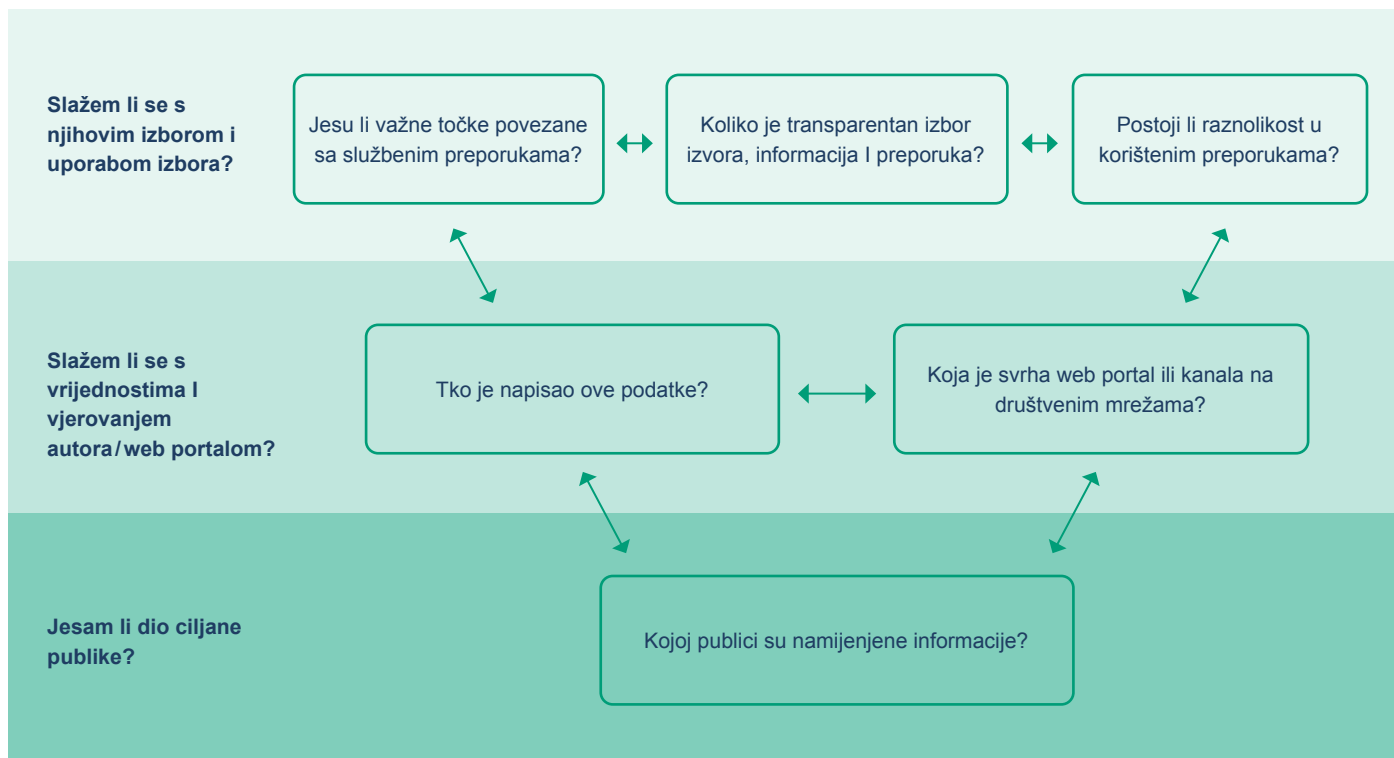
Roman i film *Dječak u prugastoj pidžami* često se koriste u nastavi engleskog jezika. Iako priča može pobuditi zanimanje učenika, detalji i pripovijedanje knjige i filma nisu vjerni povijesnim činjenicama te stvaraju lažne dojmove o žrtvama, počiniteljima i ključnim mjestima. Istraživanje ovih problema te usporedba s povijesnim izvorima i dokazima može biti osnova za poticanje kritičkog osvrta kod naprednih učenika, ali je vjerojatno da će učenici s malo ili bez prethodnog znanja steći dezinformacije o holokaustu koje nikad neće biti izazvane, a još manje odučene.

3.4.5 Podržite učenike u kritičkom radu s izvorima na Internetu

Internet je nezamjenjiv medijski izvor koji utječe na znanje, percepcije i mišljenja mnogih učenika. Iako može biti vrijedan alat za obrazovanje i istraživanje, nastavnici i učenici moraju biti oprezni i kritični u korištenju mrežnih stranica i društvenih medija. S ovim preporukama na umu, najbolja strategija je preporučiti provjerene mrežne stranice. Upotrijebite [IHRA-in međunarodni imenik holokaust organizacija](#) kako biste pronašli korisne web portale. IHRA-in dokument „[Genocid nad Romima: Pregled međunarodnih organizacija koje rade na povijesnim i suvremenim pitanjima](#)” može pružiti podršku u istraživanju genocida nad Romima i Sintima.

Naglasite potrebu za kritičkom procjenom svih izvora informacija. Učenici trebaju razumjeti važnost razmatranja konteksta u kojem su informacije nastale. Također, učenicima treba omogućiti alate i obuku za kritičku procjenu svih izvora. Potaknite učenike u postavljanju pitanja, poput ovih na slici dolje:

Postoji li agenda

Slika 3. Uzorak pitanja za kritički osvrt na internetske izvore

Drugi važan element kod kritičke procjene internetskih izvora je rasprava o porijeklu, originalnosti i svrsi vizualnog materijala poput fotografija i filma. Medijsku pismenost treba ocjenjivati i jačati, a ne pretpostavljati njenu istinitost. Mlade ljude treba informirati da neke mrežne stranice i kanale na društvenim mrežama proizvode poricatelji holokausta, antisemiti i rasisti s izričitom svrhom širenja dezinformacija i obmana. Treba ih osposobiti za uočavanje i ispitivanje odnosa između vlasnika izvora i njegovih suradnika ili ispitanika.

Također, može biti korisno identificirati različite kategorije društvenih medija i porazgovarati o tome kako djeluju, koja je njihova publika i zašto ih ljudi koriste. Društveni mediji uključuju:

Slika 4. Neki primjeri društvenih medija

Treba, međutim, imati na umu da popularnost i prodor na tržište pojedinih web portala ili aplikacija treba pratiti, jer oni podliježu brzim i ekstremnim promjenama. Biti svjestan (unutar profesionalnih granica) načina na koji učenici koriste društvene medije može biti važan dio suvremenog obrazovanja.

3.5 POVEZANOST POVIJESTI I SADAŠNJOSTI: HOLOKAUST, GENOCIDI I KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA

3.5.1 Dimenzije obrazovanja o ljudskim pravima i njihov odnos na podučavanje i učenje o holokaustu

Deklaracija Ujedinjenih naroda o obrazovanju o ljudskim pravima i obuci (2011. godine) definira tri dimenzije obrazovanja o ljudskim pravima. Te su dimenzije prikazane na slici 5 ispod, zajedno s okvirom za povezivanje s podučavanjem i učenjem o holokaustu.

Dimenzija 1	Podučavanje o ljudskim pravima: razumijevanje normi i načela ljudskih prava.	Utjecaj holokausta na formulaciju, kodifikaciju i jačanje ljudskih prava, posebno u Deklaraciju o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda i Konvenciji o genocidu Ujedinjenih naroda.
Dimenzija 2	Podučavanje <i>putem</i> ljudskih prava: korištenje metoda koje su zasnovane na pristupima ljudskim pravima.	Korištenje aktivnih metoda usmjerenih na učenika koje osnažuju i poboljšavaju otkrivanje, načine koji poštuju, podržavaju i unapređuju prava učenika i nastavnika.
Dimenzija 3	Podučavanje za ljudska prava: osnaživanje učenika za primjenu i podržavanje načela ljudskih prava.	Nastava i učenje o holokaustu mogu pokazati studije slučajeva o mehanizmima i procesima koji vode do kršenja ljudskih prava, što može eskalirati u ciljano nasilje velikih razmjera, poput genocida. Perspektive koje dolaze iz mira, sprječavanja genocida ili demokratskog obrazovanja o građanstvu mogu se također koristiti za analize događaja holokausta.

Slika 5. Dimenzije obrazovanja o ljudskim pravima koje se primjenjuju na nastavu i učenje o holokaustu

3.5.2 Važne točke na koje treba obratiti pažnju prilikom kombiniranja podučavanja i učenja o holokaustu i obrazovanja o ljudskim pravima

Iako podučavanje i učenje o holokaustu može biti moćan i dostupan alat za obrazovanje o ljudskim pravima, učitelji i nastavnici bi trebali zapamtiti sljedeće važne točke:

- a) Svi prijedlozi u ovim preporukama o preciznosti i točnosti jezika i diskursa, kao i upotreba metoda usredotočenih na učenika, primjenjuju se na lekcije koje sadrže elemente obrazovanja o ljudskim pravima.
- b) Treba poštovati specifičnosti holokausta i drugih kršenja ljudskih prava, a usporedbe treba raditi oprezno. Usporedba događaja zahtijeva detaljno poznavanje svakog elementa za koji se radi usporedba ili se riskiraju ahistorijske usporedbe koje ometaju razumijevanje i sprječavaju kritičko razmišljanje i analizu. Nastavnici trebaju biti iskreni i jasni u pogledu razine svoje stručnosti u vezi s holokaustom i svim ostalim događajima koji se propituju.
- c) Treba jasno razlikovati holokaust od lekcija koje iz njega proizlaze. Prošlost se dogodila na poseban način iz određenih razloga i previše pojednostavljenja povijesnih činjenica ili šireg koncepta kako bi se naglasila određena „lekcija” ne služi niti učenicima, ni učiteljima i nastavnicima. Učitelji i nastavnici trebaju biti posebno oprezni u pretpostavljanju suvremenih znanja ili vrijednosti onima iz prošlosti. Primarni izvori i humanizacija žrtava trebali bi istaknuti razlike, ali i sličnosti, između različitih događaja.

- d) Učitelji i nastavnici bi trebali jasno razlikovati počinitelje iz prošlih i današnjih društava. Treba izbjegavati prosuđivanje o „nacionalnom karakteru”. Na primjer, važne su mogućnosti za proučavanje različitih reakcija njemačkog naroda na nacističke politike, uključujući entuzijastičku podršku, suradnju, nezadovoljstvo, apatiju i aktivni otpor. Isto se primjenjuje kod propitivanja suradnje. Izbjegavajte korištenje analiza o prošlom ponašanju kako bi dali jednostavna objašnjenja za današnja ponašanja.
- e) Nastojte objasniti da usporedba genocida ili kršenja ljudskih prava ne vodi hijerarhiji patnji, bilo prošlih ili sadašnjih. Patnja onih koji su bili meta nacista te njihovih suradnika bila je snažna i stvarna, ne bi se trebala koristiti samo zato da potakne suosjećanje u sadašnjosti. Isto tako, patnja koju su ljudska bića doživjela u različitim kontekstima također zaslužuje priznanje. Motivi, politike i postupci za stvaranje uvjeta diskriminacije, ekonomskog iskorištavanja, progona i ubojstava često su raznoliki i složeni – i u prošlosti i u sadašnjosti. Učitelji i nastavnici duguju žrtvama prošlost i sadašnjost, točno razumijevanje patnje žrtava prema njihovim vlastitim uvjetima, a ne u odnosu prema drugima.

Prije svega, važno je zapamtiti da je nastava i učenje o holokaustu diskretna tema sama po sebi. Iako postoje razne mogućnosti kod pažljivog i razboritog spajanja perspektiva, prilikom primjene pristupa koji se usredotočuje na ljudska prava u predavanjima o holokaustu, poučavatelji trebaju svjesno izbjegavati pojednostavljivanje povijesnog konteksta ili prepuštanje apovijesnim usporedbama.

POPIS KLJUČNIH POJMOVA

Antiromski rasizam/diskriminacija: Sukladno pravno neobvezujućoj radnoj definiciji IHRA-e, antiromski rasizam i diskriminacija „očituje se kroz upotrebu pojedinih izraza i djela, kao i kroz institucionalne politike i prakse marginalizacije, isključenja, fizičko nasilje, obezvrjeđivanje romskih kultura i stilova života, te korištenje govora mržnje usmjerenog prema Romima kao i prema drugim pojedincima i skupinama koji su tijekom nacističke ere, kao i dandanas, percipirani, stigmatizirani ili progonjeni kao „Cigani“. To dovodi do postupanja prema Romima kao prema nekoj tobožnjoj tuđinskoj skupini i njihovog povezivanja s nizom pogrđnih stereotipa i iskrivljenih predodžbi koje predstavljaju specifičan oblik rasizma.”

Antijudaizam: mržnja i prezir prema Židovima koji se temelje na vjerskim predrasudama.

Antisemitizam: neobvezujuća IHRA-ina [Radna definicija antisemitizma](#) koja kaže: „Antisemitizam je određeno poimanje Židova, koje se može iskazivati kao mržnja prema njima. Usmena, pismena i fizička izražavanja antisemitizma koja su usmjerena prema Židovima ili nežidovima i/ili prema njihovoj imovini, ustanovama židovske zajednice te židovskim vjerskim objektima.” uključuje jedanaest primjera za neke od načina na koji se antisemitizam danas pojavljuje. U razdoblju prije i za vrijeme holokausta nacisti i ostali ciljali su na Židove različitim oblicima antisemitizma. Učinci takvog antisemitizma eskalirali su od društvenih predrasuda do zakonskih ograničenja, masovnog zatvaranja, getoizacije, deportacije i ubojstava.

Promatrači: države i pojedinci koji su bili svjesni nacističkih zločina i odlučili su da ne interveniraju, unatoč posjedovanju slobode djelovanja, što potencijalno pojačava odlučnost počinitelja da počine svoje zločine.

Suradnici: ne-njemački režimi i osobe koje su surađivale s nacistima i aktivno podržavale njihovu politiku i provodile akcije pod nacističkim naredbama i na vlastitu inicijativu.

Koncentracijski logori: ustanove stvorene u nacističkoj Njemačkoj radi zatvaranja političkih neprijatelja i protivnika. Logori su često bili smješteni u predgrađima većih gradova i bili su vrlo vidljiv pokazatelj spremnosti nacističkog režima za upotrebu nasilja i terora. Zatvorenici u koncentracijskim logorima držani su u neljudskim uvjetima, podvrgnuti mučenju, izgladnjivanju i u nekim logorima medicinskim eksperimentima. Nakon izbijanja Drugog svjetskog rata, njemačke vlasti proširile su mrežu svojih koncentracijskih logora. Do kraja rata mreža logora uključivala je radne logore namijenjene iskorištavanju prisilnog rada zatvorenika; tranzitne logore za okupljanje velikog broja žrtava prije deportacije, kao i logore tipa od prije 1939. godine. Logori smrti osnovani su krajem 1941./početkom 1942. s posebnom namjenom masovnih ubojstava.

Zločini protiv čovječnosti: definicija u članku 6. *Povelje iz Nürnberga pročišćena je i upotpunjena Rimskim statutom Međunarodnog kaznenog suda*, usvojena od Ujedinjenih naroda 1998. Prema članku 7: „Ubojstva, istrebljenje, porobljavanje, deportacija ili prisilno premještanje stanovništva, zatvaranje protivno temeljnim pravilima međunarodnog prava, mučenja, silovanja i druga teška djela koja namjerno uzrokuju velike patnje, ozbiljne ozljede tijela za mentalno ili fizičko zdravlje, smatraju se zločinima protiv čovječnosti ako su počinjeni kao dio širokog ili sustavnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg dijela civilnog stanovništva, sa znanjem o napadu.

Logori smrti/centri ubijanja: logori koji su bili uspostavljeni za sustavna ubojstva Židova i Roma. Isključivo u tu svrhu koristili su se kampovi Kulmhof (Chelmno) mobilne plinske komore, Belzec, Sobibor i Treblinka. Auschwitz, Majdanek i Maly Trostinets sadržavali su objekte slične onima u kampovima smrti, a služili su i kao **koncentracijski logori**, radni logori ili tranzitni logori.

Einsatzgruppen: pokretne jedinice Sigurnosne policije i Službe sigurnosti SS-a za ubijanje. Nakon njemačke invazije na Sovjetski Savez 1941. godine, te su jedinice – potpomognute postrojbama Policije za provođenje zakona i lokalnim suradnicima – počele sustavno ubijati Židove pucanjem u njih i upotrebom plinskih kombija.

Holokaust: pod pokroviteljstvom države, sustavni progon i ubojstva Židova od strane nacističke Njemačke i njezinih suradnika između 1933. i 1945.

Negiranje holokausta: neobvezujuća IHRA-ina [Radna definicija negiranja i iskrivljavanja holokausta](#) glasi: “Negiranje holokausta su diskurs i propaganda koje negiraju povijesnu stvarnost i opseg istrebljenja Židova od strane nacista i njihovih pomagača tijekom Drugog svjetskog rata, poznatog kao holokaust ili šoa. Negiranje holokausta posebno se odnosi na svaki pokušaj tvrdnje da se holokaust/šoa nije dogodio. Negiranje holokausta može uključivati javno negiranje ili dovođenje u sumnju korištenje glavnih mehanizama uništenja (poput plinskih komora, masovnih ubijanja, gladi i mučenja) ili namjeru genocida nad židovskim narodom.”

Iskrivljavanje holokausta: neobvezujuća IHRA-ina [Radna definicija negiranja i iskrivljavanje holokausta](#) odnosi se na niz primjera pokušaja dovođenja u sumnju činjenica holokausta, koje uključuju (ali ne ograničavaju) minimiziranje ukupnog broja žrtava holokausta; pokušaje okrivljavanja Židova za izazivanje vlastitog genocida; i izjave koje postavljaju holokaust kao pozitivan povijesni događaj.

Genocid: članak 2 Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948) definira genocid kao: „bilo koje od sljedećih djela počinjenih s namjerom da se u cijelosti ili djelomično uništi nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina, kao takva:

- (a) ubijanje članova skupine;
- (b) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih ozljeda članovima skupine;
- (c) namjerno nametanje skupini takvih životnih uvjeta za koje je predviđeno će dovesti do njenog fizičkog uništenja u cijelosti ili djelomično;
- (d) donošenje mjera namijenjenih sprječavanju rađanja unutar skupine;
- (e) prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu.“

Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je konvenciju 9. prosinca 1948. godine. Ona je stupila na snagu 12. siječnja 1951. godine čime je definicija genocida postala pravno primjenjiva. Iz različitih razloga, stručnjaci su predlagali različite definicije.

Geto: područje na kojem su Židovi bili prisiljeni živjeti, odvojeni od šireg društva tijekom Drugog svjetskog rata. Većina geta bila je u srednjoj i istočnoj Europi, ali nekoliko ih je uspostavljeno na teritoriju pripojenom izravno Trećem Reichu između 1939. i 1941. godine.

Ljudska prava: prava svojstvena svim ljudskim bićima, bez obzira na rasu, spol, nacionalnost, etničku pripadnost, jezik, religiju ili bilo koji drugi status. Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, koju je Opća skupština Ujedinjenih naroda proglasila 10. prosinca 1948., ljudska su prava postala važan element u međunarodnom pravu.

Međutim, ljudska prava nisu samo proizvod dvadesetog stoljeća. Ona su vidljiva u pravnim i vjerskim kodeksima koji naglašavaju individualnost i dostojanstvo pojedinca, a datiraju još iz antike. Ljudska prava su bila neizostavan element demokratskih ideja i institucija u Europi, barem od Deklaracije o pravima čovjeka i građanina, sastavljene 1789. godine tijekom Francuske revolucije.

Židovi: Ortodoksni i reformatorski judaizam definiraju Židova kao pojedinca čija majka je/bila Židovka, ili pojedinca koji je prešao na židovsku vjeru; liberalni judaizam dodatno u definiciju uključuje pojedinca koji ima Židova za oca. Nacisti su Židove definirali kao pojedince s tri ili četiri židovska djeda i bake, bez obzira na vjerska uvjerenja ili pripadnost pojedinaca ili njihovih predaka. Također treba napomenuti da su se zakoni o rasama primjenjivali u različito vrijeme i na različite načine na raznim mjestima koja su okupirali i kontrolirali nacisti i njihovi suradnici.

Kako bi dodatno zakomplicirali definicije, bilo je i ljudi koji su živjeli u Njemačkoj koji su prema Nürnberškim zakonima bili definirani niti kao Nijemci ni kao Židovi, odnosno ljudi koji imaju samo jednog ili dva djeda i bake rođene u židovskoj vjerskoj zajednici. Ti pojedinci „miješane rase” bili su poznati kao Mischlinge. Oni su uživali ista prava kao i „rasni” Nijemci, ali ta su se prava kontinuirano umanjivala kasnijim zakonodavstvima.

Osloboditelji: pojedinci koji su sudjelovali u oslobađanju i olakšavanju patnji onih koje su nacisti i njihovi pomagači držali u zarobljeništvu ili su bili prisiljeni na sakrivanje. Izraz se posebno primjenjuje na vojnike, liječnike i vjerske službenike koji su ušli u zarobljene koncentracijske logore u 1944.–45.

Nacisti: Nijemci i Austrijanci koji su bili članovi Nationalsocijalističke njemačke radničke stranke ili su aktivno podržavali Hitlerov režim.

Počinitelji: pojedinci koji su planirali, organizirali, aktivno promovirali i/ili provodili djela progona i ubojstava.

Rasizam: institucionalne i/ili pojedinačne predrasude, diskriminacija ili antagonizam usmjereni protiv nekoga tko je drugačije rase na temelju vjerovanja da je vlastita rasa nadmoćna (superiorna).

Spasitelji: pojedinci koji su pomagali žrtvama nacista na razne načine u namjeri da im spase život. Spasitelje Židova koji su im pomagali bez sebičnih razloga često se naziva „Pravednici (među narodima)”, naslovom koji im je dodijelio Yad Vashem, izraelski Muzej i memorijal holokausta temeljem analize svjedočanstava i dokumenata koji potvrđuju da je spašavanje provođeno u altruističke svrhe, a ne radi osobne koristi.

Otpor: aktivnosti usmjerene na ometanje ili suzbijanje nacističke kriminalne politike i programa. Budući da su nacisti bili usmjereni na ubojstvo svih europskih Židova, pomaganje i spašavanje Židova može se smatrati oblikom otpora, najmanje od početka 1942. godine pa nadalje. Upućivanje na posebne lokalne uvjete bitno je za razumijevanje ovog pojma.

Osobe koje su pružale otpor: pojedinci koji su se aktivno suprotstavili nacističkim politikama i programima putem različitih sredstava.

Romi i Sinti: Romi i Sinti naselili su se u zemljama moderne Europe prije više stoljeća. Izraz „Sinti” označava pripadnike etničke manjine koja se nastanila u Njemačkoj i susjednim zemljama u ranom 15. stoljeću. Izraz „Rom” odnosi se na etničku manjinu koja je živjela u istočnoj i jugoistočnoj Europi od srednjeg vijeka. U ranom razdoblju 18. stoljeća Romi su migrirali u zapadnu Europu i tu se nastanili. Izvan zemalja koje govore njemački jezik, termin „Romi” koristi se i kao kolektivni termin za etničku manjinu u cjelini. Poput Židova, Sinti i Romi proglašeni su „stranim rasama” i zbog toga su isključeni iz „zajednice ljudi”. Nacisti su progonili kao „cigane” one ljude koji su barem jednog pradjeda identificirali kao „cigana”. Taj progon je eskalirao do genocida nad Romima koji su živjeli u zemljama pod nacističkom vlašću.

Šoa: hebrejska riječ koja znači „katastrofa” ili uništenje. Riječ koja se koristi u izraelskoj kulturi za označavanje holokausta; izbjegava se sugestija da su žrtve „žrtvovane” ili „učinjene mučenicima”. Često se izraz šoa koristi u Francuskoj i drugim dijelovima kontinentalne Europe, gdje je postao uvriježen nakon filma Šoa iz 1985. u režiji Clauda Lanzmanna.

Preživjeli: pojedinci koji su preživjeli događaje holokausta, koji je bio sustavno progonstvo i ubojstva Židova od strane nacističke Njemačke i njezinih suradnika između 1933. i 1945. godine. Pojedinci koji su preživjeli koncentracijske logore, geta i Einsatzgruppen streljačke akcije, u ovu kategoriju spadaju židovske izbjeglice iz Njemačke i Austrije iz 1930-ih i oni koji su spašeni u operacijama kao što je Kindertransport. Kategorija također uključuje djecu koja su bila sakrivena ili predana na posvajanje kako bi prikrija svoj identitet. Druga generacija i treća generacija odnose se na djecu i unuke preživjelih.

Tranzicijska pravda: pravosudne i ne-pravosudne mjere koje su provedene kako bi se nadoknadila šteta od naslijeđa represije, kršenja ljudskih prava i masovnih zvjerstava u vremenu političkih tranzicija, od diktatorskih režima ili od građanskih sukoba do demokracije, vladavine zakona i mirnih odnosa. Osim kriminalističke istrage i progona počinitelja, tranzicijska pravda uključuje dokumentiranje zločina, naknadu štete i odredbe kojima se jamči neponavljanje.

Žrtve: pojedinci koje su ubili nacisti ili njihovi suradnici, ili oni koji su pretrpjeli velike gubitke zbog progona.

STOCKHOLMSKA DEKLARACIJA, MINISTARSKA DEKLARACIJA IZ 2020. GODINE I RADNE DEFINICIJE IHRA-E

STOCKHOLMSKA DEKLARACIJA

Deklaracija iz Stockholma Međunarodnog foruma o holokaustu (ili „Stockholmska deklaracija”) temeljni je dokument Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust koja nastavlja služiti kao stalna potvrda opredjeljenja prema zajedničkim načelima za sve države članice IHRA-e.

1. Holokaust (Šoa) je potresao iz temelja osnove civilizacije. Obilježja holokausta kao jedinstvene pojave imaju univerzalno značenje. Nakon pola stoljeća to je i dalje događaj koji nam je vremenski dovoljno blizu da preživjeli mogu svjedočiti o strahotama koje su snašle židovski narod. Strašne patnje mnogih milijuna drugih žrtava nacizma ostavile su neizbrisiv ožiljak diljem Europe.
2. Jačina holokausta kojeg su nacisti planirali i proveli mora biti zauvijek upisana u našem kolektivnom sjećanju. Nesebična požrtvovnost onih koji su se suprotstavili nacistima te dali i život da zaštite ili spase žrtve holokausta također nam mora ostati zapisana u srcima. Razmjeri te strahote i uzvišenost njihova herojstva mogu nam biti mjerilo u shvaćanju ljudskog potencijala za činjenje zla i dobra.
3. Čovječanstvo i dalje nosi ožiljke genocida, etničkog čišćenja, rasizma, antisemitizma i ksenofobije te međunarodna zajednica ima veliku odgovornost u sprečavanju tih zala. Zajedno moramo braniti strašnu istinu o holokaustu pred onima koji je negiraju. Moramo ojačati moralnu obvezu naših naroda i političku obvezu naših vlada da budućim generacijama pruže mogućnost da razumiju uzroke holokausta i promišljaju o njegovim posljedicama.
4. Prišežemo da ćemo pojačati naše napore u promicanju obrazovanja, sjećanja i istraživanja o holokaustu u zemljama koje su već učinile mnogo i u onima koje se odluče pridružiti ovim naporima.

5. Obvezujemo se da ćemo poticati proučavanje holokausta u svim njegovim dimenzijama. Promicat ćemo obrazovanje o holokaustu u našim školama i na sveučilištima, u našim zajednicama te na to poticati druge institucije.
6. Obvezujemo se da ćemo se sjećati žrtava holokausta i odavati počast onima koji su mu se suprotstavili. Podržavat ćemo u svojim zemljama primjerene načine sjećanja na holokaust, uključujući obilježavanje Dana sjećanja na holokaust.
7. Obvezujemo se da ćemo rasvjetljivati još skrivene sjene holokausta. Poduzimat ćemo potrebne korake da se omogući otvaranje arhiva tako da svi dokumenti koji se odnose na holokaust budu dostupni istraživačima.
8. Primjereno je da ova prva velika međunarodna konferencija u novom tisućljeću objavi svoju posvećenost tome da posije sjeme bolje budućnosti u tlo gorke prošlosti. Suosjećamo s patnjama žrtava i nalazimo nadahnuće u njihovoj borbi. Naša obveza mora biti sjećanje na preminule žrtve, poštovanje preživjelih koji su još uvijek s nama i potvrđivanje zajedničkih težnji čovječanstva za međusobnim razumijevanjem i pravdom.

MINISTARSKA DEKLARACIJA IZ 2020.

Obilježavajući 75. obljetnicu oslobođenja njemačkih koncentracijskih logora za istrebljenje i drugih mjesta progona i ubojstava, mi, visoki predstavnici vlada zemalja članica Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust (IHRA), odajemo počast žrtvama i onima koji su preživjeli holokaust (Shoah) koji je zadesio židovski narod. Odajemo također počast žrtvama i onima koji su preživjeli genocid nad Romima i drugima koji su bili progonjeni. Obećavamo da nikada nećemo zaboraviti one koji su se odupirali nacistima i one koji su štitili ili spašavali progonjene. Svijet se i danas suočava s genocidom, ratnim zločinima, etničkim čišćenjem i zločinima protiv čovječnosti te stalnim prijetnjama pluralističkim, demokratskim i inkluzivnim društvima.

Dok sa žalošću svjedočimo izumiranju generacije preživjelih, mi, države članice IHRA-e:

1. Potvrđujemo svoju nepokolebljivu potporu Deklaraciji Međunarodnog foruma u Stockholmu (2000), osnivačkom dokumentu IHRA-e.
2. Obećavamo žrtvama i preživjelima da nikada neće biti zaboravljeni i da će njihovo nasljeđe biti sačuvano u živom pamćenju.
3. Naglašavamo da je sjećanje na šest milijuna Židova žrtava holokausta odgovornost ne samo vlada, nego i društava u cjelini.
4. Pamtimo genocid nad Romima. Sa zabrinutošću potvrđujemo kako je zanemarivanje ovog genocida pridonijelo predrasudama i diskriminaciji, koju brojne romske zajednice i danas doživljavaju.
5. Odajemo počast svima koji su se odupirali nacistima, posebno pravedicima među narodima, i drugima koji su štitili ili pokušavali spasiti one koji su bili u opasnosti. Njihova nesebična hrabrost treba nas sve nadahnuti da branimo dostojanstvo svakog ljudskog bića.
6. Izražavamo našu najdublju zabrinutost zbog porasta antisemitizma.
7. Prihvaćamo odgovornost nas kao vlada da nastavimo surađivati, kako bi se suprotstavili poricanju i iskrivljavanju holokausta, antisemitizmu i svim oblicima rasizma i diskriminacije, koji potkopavaju temeljna demokratska načela. Blisko ćemo surađivati sa stručnjacima, civilnim društvom i našim međunarodnim partnerima kako bismo promovirali te ciljeve.

8. Predvodimo nastojanja za promicanje edukacije, sjećanja i istraživanja holokausta i genocida nad Romima, kako bi se suprotstavili utjecaju povijesnog iskrivljavanja, govora mržnje i poticanja na nasilje i mržnju.
9. Čuvamo povijesne izvore o holokaustu, genocidu nad Romima i progonu drugih žrtava od strane nacističke Njemačke i onih fašističkih i ekstremno nacionalističkih partnera i drugih kolaboracionista, koji su sudjelovali u tim zločinima.
10. Naglašavamo važnost identificiranja, čuvanja i stavljanja na raspolaganje arhivske građe, svjedočanstava i autentičnih lokaliteta u svrhu edukacije, komemoracije i istraživanja.
11. Potičemo sve zemlje i društva da se suoče sa svojom prošlošću koristeći se otvoreno i točno povijesnim izvorima.
12. Pohvaljujemo napore vlada i civilnog društva za obilježavanje holokausta i razmjenu dobrih praksi.
13. Prepoznamo da je razumijevanje nezapamćene naravi holokausta ključno za sprječavanje genocida i masovnih zločina. Stručna znanja IHRA-e važna su za kreiranje politika temeljenih na povijesnim činjenicama i rješavanje suvremenih izazova.
14. Odlučni da pamtimo sve stradale i da težimo boljoj budućnosti, pozivamo međunarodnu zajednicu da nam se pridruži u našoj viziji:

Svijet koji pamti holokaust

Svijet bez genocida

Međunarodni savez za sjećanje na holokaust ujedinjuje vlade i stručnjake, kako bi ojačali, unaprijedili i promovirali edukaciju, pamćenje i istraživanje holokausta diljem svijeta.

PRAVNO NEOBVEZUJUĆA RADNA DEFINICIJA ANTIROMSKOG RASIZMA I DISKRIMINACIJE*

Usvojena 8. listopada 2020.

Prepoznajući sa zabrinutošću da je zanemarivanje genocida nad Romima doprinijelo predrasudama i diskriminaciji s kojima se mnoge romske** zajednice i danas suočavaju te prihvaćajući našu odgovornost za suzbijanje takvih oblika rasizma i diskriminacije (u skladu s člankom 4. i 7. Ministarske deklaracije Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust (IHRA) iz 2020., i članku 3. Deklaracije iz Stockholma), IHRA usvaja sljedeću radnu definiciju antiromskog rasizma i diskriminacije:

Antiromski rasizam/diskriminacija očituje se kroz upotrebu pojedinih izraza i djela, kao i kroz institucionalne politike i prakse marginalizacije, isključenja, fizičko nasilje, obezvrjeđivanje romskih kultura i stilova života, te korištenje govora mržnje usmjerenog prema Romima kao i prema drugim pojedincima i skupinama koji su tijekom nacističke ere, kao i dandanas, percipirani, stigmatizirani ili progonjeni kao „Cigani“. To dovodi do postupanja prema Romima kao prema nekoj tobožnjoj tuđinskoj skupini i njihovog povezivanja s nizom pogrdnih stereotipa i iskrivljenih predodžbi koje predstavljaju specifičan oblik rasizma.

Kako bi se IHRA usmjerila u svom radu, prepoznaje se sljedeće:

Antiromski rasizam/diskriminacija postoji već stoljećima. Bila je ključan element politika progona i uništenja Roma koje je provodila nacistička Njemačka te fašistički i ekstremni nacionalistički partneri i drugi suradnici koji su sudjelovali u tim zločinima.

Antiromski rasizam/diskriminacija nije započela s nacističkom erom ni prestala nakon nje, već je i dalje središnji element u zločinima počinjenima nad Romima. Unatoč značajnom radu Ujedinjenih naroda, Europske unije, Vijeća Europe, Organizacije za europsku sigurnost i suradnju i drugih međunarodnih tijela, stereotipi i predrasude prema Romima nisu dovoljno snažno osuđeni ni opovrgnuti pa i dalje postoje i rabe se uglavnom bez posljedica.

Antiromski rasizam/diskriminacija je višestruka pojava koja je društveno i politički široko prihvaćena. Predstavlja kritičnu prepreku za uključivanje Roma u šire društvo i djeluje tako da onemogućava Romima uživanje jednakih prava, mogućnosti i korisnog socijalno-ekonomskog sudjelovanja.

Postoje mnogi primjeri koji ilustriraju antiromizam/antiromsku diskriminaciju. Suvremene pojave antiromskog rasizma/diskriminacije mogle bi, uzimajući u obzir cjelokupni kontekst, uključivati, ali nisu ograničene na:

- iskrivljavanje ili negiranje progona Roma ili genocida nad Romima,
- veličanje genocida nad Romima,
- poticanje, opravdavanje i počinjenje nasilja nad romskim zajednicama, njihovom imovinom i Romima pojedincima,
- prisilnu i nesvojevoljnu sterilizaciju kao i drugo fizički i psihički nasilno postupanje s Romima;
- ustrajanje na diskriminatornim stereotipima o Romima i protiv Roma i afirmiranje takvih stereotipa,
- okrivljavanje Roma, koristeći govor mržnje, za stvarne ili zamišljene socijalne, političke, kulturne, ekonomske i javnozdravstvene probleme,
- stereotipizaciju Roma kao osoba koje se bave kriminalnim radnjama,
- upotrebu izraza „Ciganin” kao pogrdu,
- odobravanje ili poticanje mehanizama isključenja usmjerenih protiv Roma na temelju rasno diskriminirajućih pretpostavki, poput isključenja iz redovnih škola i institucionalnih postupaka ili politika koji vode ka segregaciji romskih zajednica,
- donošenje politika bez pravne osnove ili određivanje uvjeta koji omogućuju proizvoljno ili diskriminirajuće raseljavanje romskih zajednica i pojedinaca,
- smatranje Roma kolektivno odgovornima za stvarne ili zamišljene postupke pojedinih članova romskih zajednica,
- širenje govora mržnje protiv romskih zajednica u bilo kojem obliku, primjerice u medijima, uključujući internet i društvene mreže.

* Preporučuje se korištenje nacionalnog ekvivalenta pojmu, Kanada i Sjedinjene Američke Države koriste pojam antiromski rasizam.

** Riječ „Romi” koristi se kao krovni pojam koji uključuje različite srodne skupine, bez obzira jesu li sjedilačke ili ne, kao što su Romi, Putnici, Gens du voyage, Resandefolket/De resande, Sinti, Camminanti, Manouches, Kalés, Romanichels, Boyash/Rudari, Ashkalis, Égyptiens, Yéniches, Doms, Loms i Abdal, koje mogu biti raznolike kulture i načina života. Ova bilješka pruža objašnjenje, ali ne i definiciju pojma Roma.

RADNA DEFINICIJA ANTISEMITIZMA

Pravno neobvezujuću Radnu definiciju antisemitizma IHRA je usvojila 2016. godine i od tada su definiciju usvojile ili odobrile brojne zemlje i vladina tijela.

26. svibnja 2016. na plenarnoj sjednici u Bukureštu odlučeno je:

Usvajanje sljedeće pravno neobvezujuće Radne definicije antisemitizma:

„Antisemitizam je određeno poimanje Židova koje se može iskazivati kao mržnja prema njima. Postoje usmena, pismena i fizička izražavanja antisemitizma koja su usmjerena prema Židovima ili nežidovima i/ili prema njihovoj imovini, ustanovama židovske zajednice te židovskim vjerskim objektima.”

Za usmjeravanje IHRA-e u njezinu radu, sljedeći primjeri mogu poslužiti kao ilustracija:

Manifestacije mogu biti usmjerene i protiv države Izraela, koja se smatra židovskim kolektivitetom. Međutim, kritiziranje države Izraela slično onome kakvo se upućuje bilo kojoj drugoj državi ne može se smatrati antisemitizmom. U antisemitskim napadima često se optužuju Židovi za urotu s ciljem da se našteti čovječanstvu i često se takvi napadi koriste kako bi se Židove optužilo zbog toga „što stvari idu loše”. Antisemitizam se iskazuje u govoru, pisanju, slikovnim oblicima i djelima, a koristi se pogrešno postavljenim stereotipima, kao i negativnim karakternim obilježjima.

Suvremeni primjeri antisemitizma u javnome životu, medijima, školama, radnim sredinama te vjerskome životu mogu biti sljedeći, uzevši u obzir cjelokupan kontekst, ali se ne moraju svoditi samo na:

- pozivanje, pomaganje ili opravdavanje ubijanja ili ugrožavanja Židova u ime radikalne ideologije ili ekstremističkih vjerskih stajališta;
- stvaranje lažnih, dehumaniziranih, demonizirajućih ili stereotipnih optužbi protiv Židova kao takvih ili Židova kao društvene skupine. Optužbe takvoga tipa su osobito (ali nisu i jedine!) mit o svjetskoj židovskoj uroti ili tvrdnje da Židovi vladaju medijima, ekonomijom, strukturama vlasti ili drugim društvenim institucijama;

- optuživanje Židova kao naroda da su odgovorni za stvarna ili izmišljena nedjela koje je počinio neki Židov kao pojedinac ili neka skupina Židova, ili čak za djela koje su počinili nežidovi;
- osporavanje činjenice, razmjera, mehanizama (primjerice plinskih komora) ili organiziranosti genocida nad židovskim narodom koji su počinili nacionalsocijalistička Njemačka i njezini saveznici tijekom Drugoga svjetskoga rata (holokaust);
- optuživanje Židova kao naroda ili Izraela kao države da izmišljaju ili preuveličavaju razmjere holokausta;
- optuživanje židovskih građana neke zemlje da su lojalniji Izraelu nego vlastitoj državi ili da postoje navodni prioriteti Židova diljem svijeta koji su im važniji nego interesi njihovih vlastitih država;
- osporavanje Židovima pravo na samoopredjeljenje tvrdnjom da je postojanje Države Izrael rasističko po svom karakteru;
- primjenjivanje dvostrukih mjerila zahtjevima da se Izrael ističe ponašanjem koje se ne očekuje ni od jedne druge demokratske države;
- korištenje simbola i slika koji se povezuju s klasičnim antisemitizmom (primjerice tvrdnje da su Židovi ubili Isusa ili optužbe za ritualna ubojstva) kako bi se okarakterizirali Izrael ili Izraelci;
- uspoređivanje današnje izraelske politike s nacističkom;
- smatranje da su Židovi kolektivno odgovorni za djela države Izraela.

Antisemitska djela su kaznena djela kada su tako definirana zakonom (primjerice u nekim zemljama poricanje holokausta ili dijeljenje antisemitskih tiskovina).

Kaznena djela su antisemitska kada su mete napada, bilo da se radi o ljudima ili imovini – kao što su zgrade, škole, mjesta molitve i groblja – koji su izabrani zato što su židovski ili se smatra da su židovski ili su na bilo koji način povezani sa Židovima.

Antisemitska diskriminacija znači uskraćivanje Židovima mogućnosti ili usluga koje su dostupne za ostale što je u mnogim zemljama suprotno zakonu.

RADNA DEFINICIJA NEGIRANJA I ISKRIVLJAVANJA HOLOKAUSTA

Pravno neobvezujuća Radna definicija negiranja i iskrivljavanje holokausta usvojena je na IHRA-inom plenarnom sastanku u Torontu 2013. godine.

Negiranje holokausta označava diskurs i propagandu koja negira povijesnu stvarnost i opseg istrebljenja Židova od strane nacista i njihovih suučesnika tijekom Drugog svjetskog rata, istrebljenje poznato pod nazivom holokaust ili šoa. Negiranje holokausta posebno se odnosi na svaki pokušaj tvrdnje da se holokaust/šoa nije dogodio.

Negiranje holokausta može uključivati javno negiranje ili dovođenje u sumnju korištenje glavnih mehanizama uništavanja (poput plinskih komora, masovnih ubijanja, gladi i mučenja) ili namjeru genocida nad židovskim narodom.

Negiranje holokausta u različitim njegovim oblicima izraz je antisemitizma. Negiranje genocida nad Židovima pokušaj je nacionalsocijalizma i antisemitizma da se oslobode krivnje ili odgovornosti za genocid nad židovskim narodom. Oblici negiranja holokausta uključuju i okrivljavanje Židova za pretjerivanje ili stvaranje šoe za politički ili financijski dobitak, kao da je sama šoa posljedica urote koju su skovali Židovi. Svemu tome je cilj da se Židovi proglase krivima i da antisemitizam još jednom postane legitiman.

Ciljevi negiranja holokausta često su vezani za rehabilitaciju eksplicitnog antisemitizma i promicanje političkih ideologija i uvjeta pogodnih za dolazak same vrste događaja koje ciljevi negiraju.

Iskrivljavanje holokausta odnosi se između ostalog na:

1. namjerne pokušaje opravdavanja ili umanjivanja utjecaja holokausta ili njegovih glavnih elemenata, uključujući pomagače i saveznike nacističke Njemačke;
2. smanjivanje ukupnog broja žrtava holokausta u suprotnosti s pouzdanim izvorima;
3. pokušaje okrivljavanja Židova za izazivanje vlastitog genocida;
4. izjave koje holokaust smatraju pozitivnim povijesnim događajem. Te izjave ne znače negiranje holokausta, već su usko povezane s njim, one su radikalni oblici antisemitizma. One mogu sugerirati da holokaust nije dovoljno napredovao u ostvarenju svog cilja „konačnog rješenja židovskog pitanja”;
5. pokušaji zamagljivanja odgovornosti za uspostavu koncentracijskih logora i logora smrti koje je osmislila i kojima je upravljala nacistička Njemačka, stavljajući krivicu na druge narode ili etničke skupine.

DODATNI RESURSI

Uz IHRA Preporuke za nastavu i učenje o holokaustu postoje i drugi alati i resursi koji podržavaju ovaj rad. Popis u nastavku označava samo neke ...

Za više informacija o tome kako istražiti holokaust u kontekstu sprječavanja genocida, obrazovanja o ljudskim pravima ili ispitivanja o nasilnoj prošlosti, razmislite o pregledu vodiča koji je izdao UNESCO, Obrazovanje o holokaustu i sprječavanje genocida: Vodič za politiku. Objavljen u 2017. godini, vodič je trenutno dostupno na engleskom, francuskom, španjolskom, arapskom i portugalskom. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248071>

Da biste ojačali kontekst i znanje o holokaustu, posjetite on-line stranice Enciklopedije holokausta, kojima upravlja Memorijalni muzej o holokaustu, SAD. Enciklopedija sadrži stotine članaka koji donose ključne činjenice, sadržaj, primarne izvore i pitanja za kritičko razmišljanje <https://encyclopedia.ushmm.org/>

Za povijesni kontekst o ključnim temama istražite obrazovne videozapise Yad Vashema. <https://www.yadvashem.org/education/educational-videos.html>

Za više o podučavanju i učenju o antisemitizmu, holokaust je uključen kao ključna tema podučavanja, posjetite ODIHR i UNESCO Bavljenje s antisemitizmom kroz obrazovanje: smjernice za kreatore politika. Objavljeno u svibnju 2018. godine, dostupno je na najmanje sedam jezika. <https://www.osce.org/odihr/383089>

Za više informacija o genocidu nad Romima i Sintima, dva internetska izvora pružaju dobar uvod: romasintigenocide.eu i romasinti.eu.

Dodatne ideje o upoznavanju učenika osnovnih škola s holokaustom potražite u pedagoškim bilješkama Memorial de la Shoah's Pedagogical Notes: <http://www.memorialdelashoah.org/en/education-training/pedagogical-notes/primary-school.html>

Više o obrazovanju o ljudskim pravima na spomen-lokacijama holokausta potražite u publikaciji Europske agencija za temeljna prava, 2010. publikacija Izlet u prošlost – podučavanje za budućnost: Priručnik za učitelje dostupan u PDF formatu na devet različitih jezika. <https://fra.europa.eu/en/publication/2010/excursion-past-teaching-future-handbook-teachers>

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

In partnership with
UNESCO